KULTÚRA

ROČNÍK VIII. – č. 11 **DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY** 1. JÚNA 2005

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 20 Sk

Snímka: Jozef Sedlák

GORAZD ZVONICKÝ

Cieľ

Môj cieľ je Kristus...
Cesta samé tŕnie
vábi ma k nemu.
Keď sa na mňa hrnie
aj tisíc strastí, utrpenia brodom
k presvätým ranám blížim sa sťa k hodom.

Môj cieľ je Kristus... V ľuďoch lásky nieto.
Ak áno, tak je vratká. Len on sväto
miluje viac než matka. Bez únavy
ovečku hľadá, zašlú do húšťavy.

Môj cieľ je Kristus... Blížnych mám dosť, málo
však blízkych srdcom, ktorým by sa dalo
vyžialiť splna... Trpím? On ma teší
a nedolomí, hoc som nad byľ krehší.

Môj cieľ je Kristus...
Po ňom prahnem. Túžim
utonúť v jeho srdci.
Keď sa vhrúžim
do jeho lásky, bôle sa mi zmenia
v najľúbeznejšie spevy vykúpenia.

Môj cieľ je Kristus, na stĺp nenávisti
vyštvaná Láska... Jemu do koristi
prichádzam. Za ním chodím do predpeklia
najhrubšej biedy, aby láskou zmäkla.

Môj cieľ je Kristus... Pane, ty mi kalich
podávaš? A čo moje hriechy? Spáľ ich
a srdce vyhoj očistnými rezmi!
Až potom si ma na vrch slávy vezmi!

Už ôsmy rok vydávam a redigujem Kultúru, z toho už piaty rok sám. Kto pozná obsah vydavateľskej a redakčnej práce, ktorej podstatnú časť tvorí ponižovanie sa pri zháňaní finančných prostriedkov, aby sa vydavateľ mal za čo vôbec namáhať, vie, že to veru nie je ľahký chlebíček. Ba vlastne chlebíček to vôbec nie je, lebo stratu za chlebíček môže považovať iba dobrodruh. Ja dobrodruh síce nie som, ale predsa túto kalváriu podstupujem. Dokonca bez otázky, komu je to dobré okrem vlastného svedomia.

Keďže vyčerpaný každodenným stresom a mnohými sklamaniami už zopár rokov nemôžem dobre spávať, patrím k tým málo čudákom, ktorí si zavše pozrú nadránom televízny záznam z rokovania Národnej rady SR. Nebudem sa rozširovať o tom, že úroveň parlamentnej rozpravy ma zavše tak dorazí, že napodiv predsa len od úplného vyčerpania zaspím. O tomto súkromnom fakte píšem len ako kulisu k debate, ktorú som sledoval posledne. Týkala sa

Kam sme to vykročili?

TEODOR KRIŽKA

hlasovania o európskej zmluve. Čo ako sa budú politickí sofisti umne vykrúcať, ratifikovaná zmluva je zmluva, právny akt, teda určí budúcnosť členských štátov EÚ. A to budúcnosť bez ohľadu na to, či sa ich predstavitelia utešujú slovnou hračkou, že nejde o euroústavu, ale „iba“ o zmluvu. V eurozmluve, ktorú náš parlament tak ľahkomyseľne akceptoval napriek varovaniam predstaviteľov KDH a KSS, je najmenej štyrikrát viac či menej otvorene podčiarknutá strata zvrchovanosti členských štátov, ktoré si nielenže nebudú môcť spravovať vlastný trh, ale dokonca ani ochrániť vlastných občanov. Ba čo je už naozaj varujúce, na vydanie zatykača postačí už sám úmysel, nie dokonaný trestný čin, čo nieže zaváňa, ale priam smrdí politickým zneužitím, ba totalitou.

Politici, ktorí pred dvanástimi rokmi kládli hlavu na klát za vznik Slovenskej republiky ako zvrchovaného štátu, odrazu presviedčali predstaviteľov strany, ktorá postavila na misky váh celú svoju dobrú povesť, aby zvrchovanosti zabránila, že európska zmluva je dobrý východiskový dokument, ktorý sa bude dať zmeniť! Už sám fakt dvojitého „obrátenia“, obrátenia jednej i druhej strany, bývalých zástancov štátnosti i jej odporcov, je na pováženie. A čo potom toto klamstvo? Vedel by mi niekto názorne ukázať, ako sa také úradnícke monštrum ako EÚ dohodne, aby sa samo „zdokonalilo“, keď obsiahlo toľko vnútorných protirečení, že každý pohyb k náprave by mohol znamenať jeho rozpad?

A tak si v tejto chvíli spomínam na prvý prejav prezidenta Ivana Gašparoviča, ktorý sa na inauguračnej slávnosti dušoval, ako mu záleží na zvrchovanosti Slovenskej republiky. Ako docent práva určite vedel, že už zložením sľubu sa nestal prezidentom suverénneho, ale suzerénneho štátu, teda štátu s obmedzenými právomocami, lebo pristúpením k EÚ sme už veľkú časť suverenity stratili. Ratifikáciou euroústavy sme vykročili ešte ďalej: vlastný štát, vlastnú politickú elitu sme položili medzi dva mlynské kamene. Ba povedal by som, že tých mlynských kameňov bude aj viac, ale to ukáže nie až taká vzdialená budúcnosť.

Jeden mlynský kameň je eurobyrokracia a povinnosť budovať spoločný eurosuperštát, druhý záujmy vlastných občanov, lebo oboje sa zosúladiť dá iba veľmi ťažko. Tretím je zahranično-domáci kapitál.

Vyhlásenie Slovenskej národnej rady

(Pri príležitosti 1. výročia činnosti)

Slobodná rada slovenského národa – dňa 1. mája 2004 obnovením SNR – jednoznačne prejavila svoju nespokojnosť so súčasnou NR SR, ktorá stabilne obsadzuje spodné priečky dôveryhodnosti už aj podľa mienky ostatných občanov nášho štátu. Zároveň prejavila odhodlanie chrániť a rozvíjať hodnoty nášho národného dedičstva, čo potvrdili jej členovia Devínskou prísahou.

Ako vrcholný orgán cti a svedomia národne uvedomelej časti slovenskej inteligencie sme si predsavzali, že sa budeme vyjadrovať k závažným celospoločenským udalostiam. K nim patrí aj prijímanie Európskej ústavnej zmluvy (EÚZ).

Už rozhodnutie súčasných vládnych štruktúr, že – o EÚZ sa nebude rozhodovať referendom – je prejavom obmedzovania priamej demokracie a pohŕdanie slobodnou vôľou občanov. Mnoho ráz verejne prezentovaná – úroveň odbornosti, stavovskej hrdosti, profesionálnej cti a ľudského svedomia, ale aj miera servilnosti a zbabelosti voči požiadavkám susedov či tzv. euroatlantickým štruktúram – rozhodujúcej časti poslancov NR SR - nás oprávňuje predpokladať, že prijmú EÚZ bez toho, aby ju vôbec čítali...

Aj napriek tomu považujeme za svoju povinnosť upozorniť na nebezpečia vyplývajúce z takto koncipovaného dokumentu a kým je ešte čas, zabrániť ďalším, možno aj nezvratným, škodám na hodnotách nášho národného dedičstva - predovšetkým na štátnej suverenite SR.

Skúsenosti slovenského národa nás nabádajú, aby sme nedôverovali formuláciám typu *„EÚ ctí... „* dokonca ani vtedy, keď by boli nahradené slovami – EÚ garantuje. Vo všetkých doterajších tzv. mnohonárodných, z jedného centra riadených a aj ovládaných zoskupení, si silnejší (najmä hegemóni) vždy presadili na úkor slabších takmer všetko, kým slabší – a medzi nich patríme aj my – nepresadili takmer nič.

Po prijatí EÚZ ako Ústavy EÚ a po inštalovaní svojho prezidenta sa EÚ stáva centrálne riadeným unitárnym (super)štátom, ktorý bude mať prakticky neobmedzené možnosti, ale aj prostriedky, ako uplatňovať svoj vplyv na podriadené zložky – dnes ešte suverénne národné štáty.

Kým Ústava EÚ si priam vynucuje lojalitu členských štátov, centrum EÚ takéto povinnosti voči členom nemá. Pritom práve tu absentujúca reciprocita je základom každej medzinárodnej zmluvy!

Vždy sme boli a budeme za priateľskú, vzájomne výhodnú partnerskú spoluprácu národov a štátov, najmä európskych, lebo sme prirodzenou súčasťou kultúr európskej civilizácie. Sme však a vždy budeme, proti likvidácii národnej zvrchovanosti a štátnej suverenity slobodných subjektov medzinárodného práva, medzi ktoré – od 1. 1. 1993 patrí aj slovenský národ a jeho štát – Slovenská republika.

Po prijatí EÚZ v jej súčasnom znení, zostanú národom a ich štátom iba povinnosti a zodpovednosť voči centru EÚ, kým ich základné prirodzené právo – slobodne rozhodovať o sebe, svojom rozvoji a vzťahoch – budú minimalizované až na ponižujúcu úroveň nemohúcnosti a nesvojprávnosti subjektu podriadeného záujmom eurocentra.

V tejto situácii a v tomto čase je namieste si pripomenúť formulácie Ústavného zákona o československej federácii *„Základom ČSFR je dobrovoľný zväzok rovnoprávnych národných štátov českého a slovenského národa, založený na práve na sebaurčenie každého z nich.“* Ešte v roku 1992 nám nevyhovovali, lebo nedostatočne napĺňali našu túžbu po slobodnom a zvrchovanom rozhodovaní o našom osude vo vlastnom samostatnom štáte. A dnes nám má vyhovovať EÚZ, v ktorej o rešpektovaní suverenity národných štátov, štátnej identite či práve na sebaurčenie – nie je ani zmienka?! Naopak! Vzťahy Únie k členským štátom jasne a výstižne charakterizujú nasledujúce citáty.

V článku I – V Ústavy EÚ sa píše *„Členské štáty urobia potrebné vhodné, všeobecné aj zvláštne opatrenia k naplneniu záväzkov, ktoré vyplývajú z Ústavy alebo sú dôsledkom činnosti orgánov Únie. Členské štáty uľahčujú Únii plnenie jej úloh a zdržia sa všetkých opatrení, ktoré by mohli ohroziť dosiahnutie cieľov Únie“.*

V článku I – XVI odsek 2 sa píše *„Členské štáty aktívne a bezvýhradne podporujú spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku Únie v duchu lojality a vzájomnej solidarity a rešpektujú činnosť Únie v tejto oblasti. Zdržia sa akéhokoľvek konania, ktoré je v rozpore so záujmami Únie alebo môže znižovať účinnosť jej pôsobenia.“*

Nejde teda o proklamovaný obojstranný demokratický dialóg, ale o zjavný mocenský diktát centra voči členom Únie. A nejde ani o európsku integráciu. V skutočnosti ide o naoktrojovanú európsku unifikáciu, ktorej cieľom je likvidácia národných štátov a s nimi aj mnohotisícročného kultúrneho a dejinotvorného úsilia európskych národov, ktoré má byť obetované na oltári ďalšieho ideologického experimentu s ľudskou prirodzenosťou!

Ratifikovanie EÚZ – čiže vytvorenie Spojených štátov európskych – svojím rukopisom až podozrivo pripomína „Sojuz nerušimyj respublik svobodnych“ a zároveň aj predznamenáva jeho neslávny, ale všetkými jeho tzv. slobodnými republikami – čiže v skutočnosti zotročenými národmi! – túžobne očakávaný a aj pripravovaný krach.

Jediným prirodzeným a perspektívnym, dôstojným a dlhodobo úspešným – pretože všeobecne prijateľným, spoločne budovaným a ochraňovaným riešením skutočne potrebnej, čo najužšej spolupráce európskych národov je – európska konfederácia rovnoprávnych národných štátov.

Po dvoch svetových vojnách a vzhľadom na narastajúcu konkurenciu rôznych častí sveta, si Európa už nemôže dovoliť krach vlastného projektu. Musí preto hľadať taký model spolupráce, ktorý bude vychádzať z prirodzených zákonitostí vývoja ľudských spoločenstiev. Len vtedy sa s nim dobrovoľne stotožnia všetky zainteresované národy ako subjekty spolupráce – a nie ako objekty nátlaku. Len takýto model je prijateľný ako optimálne východisko. Na schválenie predložená EÚZ ním v žiadnom prípade nie je!

VYHLÁSENIE SNR K VNÚTROPOLITICKEJ SITUÁCII

Vnútoropolitickú situáciu v súčasnosti charakterizuje kompletný rozpad celého politického systému, kde ani vládna koalícia, ani opozícia neplní svoje štandardné povinnosti voči spoločnosti a štátu. Následkom tohto vnútorného chaosu je úplná neschopnosť nielen presadzovať, ale už ani efektívne chrániť záujmy slovenského národa a jeho štátu.

Ustupovanie cudzím záujmom je najmarkantnejšie v hospodárskej oblasti, čo sa premieta do ťažkých sociálnych dopadov na čoraz väčšiu časť obyvateľov SR. Výpredaj životne dôležitých častí národného hospodárstva, napr. energetiky či snaha o rozpredaj klenotov slovenskej kultúry, svedčia o neochote vládnej garnitúry využiť domáce tvorivé zdroje a o jej neschopnosti vytvoriť rozvojové programy na využitie domácich intelektuálnych a materiálnych kapacít.

Súčasné pomery v najvyššom zákonodárnom orgáne SR, ale aj v iných inštitúciách nášho štátu možno oprávnene prirovnať k holubníku, kde sa „spári“ kto chce, s kým chce, len aby tak uspokojil svoje osobné ambície. Pritom oprávnené záujmy občanov – voličov a slovenského národa sú rozhodujúcej väčšine slovenských politikov úplne ľahostajné.

Tento tragický stav je o to nebezpečnejší, že už prichádza k výpredaju budúcnosti slovenského národa! Takéto konanie je cynickým prejavom tej najhoršej formy vlastizrady akej sa možno dopustiť voči vlastnému národu a štátu!

V politických subjektoch koalície aj opozície – takmer bez výnimiek považujú strany či hnutia ich „lídri“ za akési svoje súkromné akciové spoločnosti – nepripúšťajúc iné ako svoje osobné názory.

Svoj podiel viny na tomto „generálnom rozvrate a úpadku“ majú aj tzv. národné sily. Už tým, že vlastne vôbec nepôsobia na vedomie spoločnosti. Nehovoriac o vytváraní pozitívnych východísk či dokonca o ich realizácii! Nemajú kde písať, nie sú v elektronických médiách... teda pre národ vlastne neexistujú!

Národné sily doteraz nevytvorili ani reálny rozvojový program, ani nenašli prijateľnú tvár a meno neskompromitovanej a pre národne uvedomelých voličov prijateľnej osobnosti schopnej zorganizovať politický subjekt, ktorý by účinne oponoval devastačno-likvidačnej doktríne súčasnej vlády.

Je najvyšší čas, aby mladá slovenská generácia jasne a sebavedome formulovala a začala aktívne politicky presadzovať nielen svoju predstavu o vlastnom živote, ale aj predstavu o budúcnosti slovenského národa. Utekanie do zahraničia pred vlastnou zodpovednosťou doma vo vlastnom štáte nie je správnou cestou ani vhodným postojom či dôstojným svedectvom o prvej slovenskej generácii, ktorá vyrástla v demokratických pomeroch vlastného samostatného štátu...

Vyzývame mladú slovenskú generáciu, najmä inteligenciu – lebo tá má najvyššiu zodpovednosť za osud svojho národa, na tvorivý dialóg, ale najmä na konkrétnu spoluprácu pri obnove a znovuvytváraní hodnôt pre náš dôstojný a úspešný život.

Skúsenosť dejín nám potvrdzuje, že jediným správnym riešením a cestou, ktorá nikdy nesklame, je – spojiť vlastné sily a využiť všetky naše vnútorné zdroje.

Máme iba jedinú možnosť. Musíme dokázať, že sme schopní vlastný projekt samostatného národnoštátneho života nielen presadiť a obhájiť, ale ho aj uskutočniť a naplniť tak svoje slová skutkami.

Jedným z rozhodujúcich dlhov národných síl voči vlastnému národu je aj napísanie konečne už skutočne slovenského dejepisu a jeho venovanie žiakom našich škôl. Preto vyzývame Maticu slovenskú, aby sa – ako správkyňa finančných matičných fondov

Kresba: Andrej Mišanek

Bezprizorná pôda

Podľa správ z masmédií Ústavný súd, na základe podnetu generálneho prokurátora, rozhodol, že pôda nezistených vlastníkov neprejde do majetku štátu a následne obce až dovtedy, kým nepreskúma, či zákon, ktorý to predpokladá, je v súlade s ústavou. Veľmi chvályhodná a správna iniciatíva.

Pozemkové vlastníctvo celé stáročia určovalo hospodárske a spoločenské postavenie na našom území. Od XVI. storočia platila v Európe zásada cuius regio, illius religio - koho územie, toho náboženstvo. Výrok, ktorý vlastníctvo pôdy povýšil nad presvedčenie. Zemepán bol vtedy na vrchole hierarchie, ale i jeho pozíciu a dôležitosť určovala rozloha polí, lúk a lesov, ktoré vlastnil. Celoživotným pozemským cieľom väčšiny našich predkov bolo nadobudnutie čo najviac rolí, lebo to poskytovalo istotu i v pohnutých neistých časoch. Zem, po ktorej dnes nevšímavo kráčame, bola počas vekov hojne pokropená nielen potom a slzami, ale aj krvou.

Na uznaní a zachovaní pozemkového vlastníctva prísne dbalo i zákonodarstvo, ktoré dedičom garantovalo právo po predkoch. Na území Uhorska takým spôsobom, že rovnakým dielom dedili všetci potomkovia, na rozdiel od Rakúska a teda i Čiech, kde dedičom sa podľa zákona stal. Najstarší potomok - prvorodenec. Tento uhorský postup pri dedení a následná populačná explózia spôsobili, že domáci pôdny fond bol rozdrobený na desiatky miliónov parciel.

Obdobie po roku 1945 vnieslo do tejto situácie ďalší chaos, lebo i napriek tomu, že vlastníctvo k pôde nikto nezrušil, zmeny v jeho evidencii sa prakticky prestali vykonávať. Pôda stratila cenu a o bezcenné veci ľudia strácajú záujem.

V dôsledku týchto historických politicko-právnych vplyvov na území Slovenska vznikla kategória pôdy neidentifikovaných vlastníkov, ktorej výmera sa odhaduje na viac ako 500 tisíc hektárov, čo je vyše 11 percent z nášho poľnohospodárskeho a lesného pôdneho fondu. Možno nezaškodí pripomenúť, že najcennejšia časť tejto výmery sa nachádza na juhu Slovenska. Po roku 1989 tento skutkový stav začal výrazne prekážať podnikaniu na pôde i s ňou. Veď kto by bol ochotný investovať do pôdy zúrodňovaním, rekultiváciou, zakladaním vinohradov, sadov plantáží, výstavbou technologických objektov a pod., keď nie je známy vlastník.

Tato situácia dodnes paralyzuje nielen perspektívne podnikanie, ale aj rozvoj trhu s pôdou a čerpanie fondov EÚ. Rozvinutie trhu s pôdou umožní početným vlastníkom zbaviť sa pre nich nepotrebného majetku a roľníkom, farmárom nadobudnúť vlastníctvo k základnému výrobnému prostriedku. Fungujúci trh s pôdou je aj základným predpokladom pre priemyselnú, verejnú a komunálnu výstavbu, ktorý minimalizuje špekulácie.

Zákon 180 z roku 1995 o niektorých opatreniach na usporiadanie vlastníctva k pozemkom aktuálne reagoval na túto neúnosnú situáciu, pričom nebolo poruke jednoduché ani ideálne riešenie.

Podľa znenia tohto zákona dňom 1. septembra 2005 pozemky s nezisteným vlastníctvom prechádzajú ako opustené do vlastníctva štátu. Nesúhlasím s často citovaným názorom jedného úradníka, že tento zásah do súkromného vlastníctva, ktorý má znaky zoštátnenia, sme tu asi nemali od čias Márie Terézie. Od čias starého Ríma platí, že vec, ktorá stratila svojho majiteľa, patrí štátu a túto zásadu prevzal v §135 i náš Občiansky zákonník. Obdobie 10 rokov pokladám za dosť dlhé na to, aby pôvodní majitelia, ak mali záujem, dokázali svoje právo. Napokon vlastník ani potom nie je v beznádejnej situácii, lebo ak platí, že súkromný majetok je nedotknuteľný a právo vlastnícke nepremlčateľné, tak potom štát ako nový majiteľ môže právo pôvodného majiteľa uznať a ho aj patrične dodatočne odškodniť, a to i v prípade, že pôdu medzičasom odcudzí, a to buď finančne, alebo môže poskytnúť zámenu za pôvodný pozemok, pričom musí rešpektovať zodpovedajúcu bonitu a výmeru.

Tento uznávací proces si však už neviem predstaviť po tom, ako štát v zmysle dodatočnej úpravy zákona urobí prevod vlastníctva k pôde nezistených vlastníkov na obce. Novelizáciu zákona *180/1995*, ktorá v roku 2003 doplnila pôvodné znenie zákona o ustanovenie, podľa ktorého „do jedného roka odo dňa nadobudnutia vlastníctva pozemkov štátom prechádzajú tieto pozemky do vlastníctva obce; v ktorej katastrálnom území sa nachádzajú“, pokladám za veľmi nešťastnú a účelovú, vyhovujúcu záujmom určitých skupín ľudí.

Najbonitnejšia časť bezprizornej pôdy sa vyskytuje na území južného Slovenska a pod ňou sa nachádza najväčší rezervoár vody *v* strednej Európe, ktorej cena už dnes prevyšuje cenu nafty.

V Európskej únii prestali byť hranice určujúcim identifikačným znakom, a tak už iba vlastníctvo k pôde určuje, kto je pánom na určitom území.

Ak štát dobrovoľne odovzdá pôdu nezistených vlastníkov obciam s prevahou obyvateľov maďarskej národnosti, tak malé Slovensko bude ešte menšie, a to bez zmeny hraníc a nikto to ani nenazve ka-

pituláciou. Doterajšie skúsenosti nás presvedčivo poučili, že potom už nik nedovolí postaviť súsošie sv. Cyrila a Metoda, darmo sú spolupatróni Európy, lebo sa bude plniť vôľa zemepána a ten má svojich svätých. Následky takejto transakcie však nebudú len politické a kultúrne, ale najmä hospodárske, lebo neprestalo platiť „ koho chlieb ješ, toho pieseň spievaj“ a že nebude slovenská, to je jasné.

Aj keď sa štát ľahkomyseľne pozbavoval, čoho sa len dalo, na radosť monopolov a škodu občana, tak by sa v žiadnom prípade nemal vzdávať vlastníctva k zvyšku štátnej pôdy, ale radšej by mal pristúpiť k veľkomyseľnému prenájmu pôdy obciam. Štát disponuje vysoko profesionálnym zázemím v Slovenskom pozemkovom fonde a Úrade geodézie, kartografie a katastra a tak jediný dokáže byť dobrým správcom tohto nenahraditeľného národného majetku a prírodného bohatstva, a to bez ďalšej a zbytočnej a navyše škodlivej zmeny jeho vlastníctva.

Pripomeniem ešte jeden dôvod, pre ktorý je potrebná štátna pôda. Už spomenutý systém v dedení spôsobil, že občania Slovenskej republiky vlastnia množstvo drobných parciel, často s výmerou pár metrov štvorcových. Je v záujme vlastníka, ale aj nájomcu a podnikateľa, aby došlo k sceľovaniu pozemkov tak, aby celá vlastná pôda tvorila jeden celok. Tento proces komasácie , ktorý vyžaduje rôzne zámeny a výmeny, často v rôznych okresoch, sa bez disponibilnej Štátnej pôdy nezaobíde.

Vrátim sa k lehote, ktorá má uplynúť od prijatia zákona do prevodu pozemkov do vlastníctva štátu .V pôvodnom znení zákona 180/95 bola stanovená lehota vychádzajúca z potreby času na usporiadanie registra obnovenej evidencie pozemkov (ROEP), zanedbanej za 45 rokov. Na spracovanie ROEP bol v roku 1995 bol schválený harmonogram, podmienený potrebnými finančnými zdrojmi. Keďže štátne rozpočty po roku 1998 potrebné sumy neuvoľňovali (ročne cca 300 miliónov Sk), tak pri novelizácii zákona došlo i k predĺženiu lehoty na 10 rokov, ale ani tá nestačila a evidencia dodnes nie je ukončená. Prevod pozemkového majetku bez kompletnej dobrej evidencie zapríčiní ďalší neopísateľný zmätok, a to za asistencie štátnych úradníkov a v réžii sfušovaného zákona. To je podobné, akoby sme na dnešných cestách chceli cestovať podľa mapy z doby Rakúsko-Uhorska.

V danej situácii jediným racionálnym a všeobecne užitočným riešením je zákon ešte raz novelizovať a termín prevodu

Dňa 11. mája 2005 NR SR schválila európsku ústavnú zmluvu. SR sa stala siedmym štátom, ktorý prijal Zmluvu o ústave pre Európu. Za prijatie hlasovalo 116 poslancov, proti bolo 27 a hlasovania sa zdržali štyria poslanci. Z politických strán odmietavé stanovisko deklarovalo KDH a KSS. V rozprave k euroústave dominovali najmä otázky z obavy straty suverenity a či EÚ sa stáva "superštátom", ktorý bude svojim členom diktovať podmienky života, alebo ostáva úniou, ktorá bude vykonávať len to, čo jej štáty dovolia.

Podľa prieskumov svet vníma EÚ veľmi pozitívne a si myslí, že Európa by mala hrať dôležitejšiu úlohu v medzinárodných vzťahoch a jej vplyv by sa mal zvýšiť. Podľa novšieho prieskumu verejnej mienky organizácie GlobalScan (USA, apríl 2005) európska hviezda stúpa, kým americká reputácia za vlády prezidenta Busha klesá. Preto sa o vývoj smerovania v týchto krajinách zaujíma ostatný svet.

Fungovanie európskej občianskej spoločnosti je ohraničované najmä: 1. európskym rámcom presadzovania pojmu, cieľov, priorít, politiky a fungovania Únie v súlade s ustanoveniami v Európskej ústave. 2. globálnym rámcom efektívnosti a konkurencieschopnosti. 3. národným rámcom reagovania na potreby a flexibilitu požiadaviek na národnej úrovni, v súlade s podmienkami a obmedzeniami v kompetenciách vymedzených európskou ústavou v oblastiach výlučnej, spoločnej, podpornej, koordinačnej právomoci, alebo doplnkovej činnosti Únie, s členskými štátmi Únie. 4. rámcom využívania pravidiel hospodárskej súťaže so zámerom zvyšovať úroveň vedy, výskumu, vzdelávania a prípravy na báze celosvetových vývojových trendov (na báze vedomostnej ekonomiky).

Euroústava by mala predstavovať možnosti na hľadanie nových síl súdržnosti pre politickú európsku úniu. Ekonomická integrácia už nepostačuje pre politické zjednocovanie Európy. Zo širších analýz efektívnosti doterajších foriem integrácie (ako je želanie a túžba po mieri, ohrozovanie zo zahraničia a ekonomický rast) vyplýva, že už nepôsobia dostatočne motivačne a často nie sú náležito funkčné. Hlavne preto, že trh nie je schopný zabezpečiť politicky pružnú a reaktívnu solidaritu. Trh, aj keď vytvára ekonomický základ pre politiky, nemôže zabezpečiť politickú integráciu. Vidieť to aj na tom, že európsky spoločný trh neviedol k politickej únii EÚ. Aj zavedenie eura mohlo sa realizovať len vďaka hlbšej politickej integrácii EÚ.

JOZEF MIHALIK

Po ratifikácii euroústavy

Politické inštitúcie sú nevyhnutné pre hladké fungovanie spoločného trhu. Mechanizmus ich fungovania vyžaduje zákony, administratívu, fungujúcu justíciu. To vytvára politickú legitimitu únie a ukazuje, že politická entita aj reálne funguje. Európa sama o sebe predstavuje komplex "kultúr", inštitúcií, ideí, a očakávaní, zvykov a cítení, nálad, spomienok a perspektív, ktoré formujú "tmel" spájajúci Európanov. Na tejto základni musí spočívať politická konštrukcia, ktorá má svoj prejav v štátnom útvare - únii, federácii, konfederácii, štáte, či "superštáte", ako niektorí zvyknú EÚ pomenovať.

Európska identita môže definovať podmienky úspešnosti európskej politiky a tiež limity štátu a politické intervencie pri jeho fungovaní. Európska ústava definuje občianstvo únie tak, že občianstvo Únie dopĺňa štátne občianstvo a nenahrádza ho. Každá osoba, ktorá má štátnu príslušnosť niektorého štátu, je občanom Únie (Hlava II, Článok I-10.

V súvislosti so zjednocovacím procesom Európy do popredia vystupuje otázka európskej solidarity. Malo by ísť o silnejšiu solidaritu, než je jej všeobecný obsah humanitárnej pomoci. Nejde pri nej iba o inštitucionálnu solidaritu, ale predovšetkým o individuálnu solidaritu vyplývajúcu z pocitu spolupatričnosti Európanov, ku ktorej by sa občania verejne aj vnútorne prihlasovali. Oslabenie solidárnosti v poslednom období viedlo k recesiám sociálnych štátov v Európe. Znížila sa tiež ochota na ďalšie rozširovanie únie. Od doterajších členov únie sa očakáva väčšia ochota zdieľať bohatstvo únie spolu s ostatnými členmi.

Proces občianskeho uvedomovania potreby spoločnej európskej identity v členských štátov EÚ prechádza prvým testom v období schvaľovania euroústavy. Európsku ústavu ratifikovalo už 7 členských štátov, vrátane Slovenska. Veľká väčšina ráta s jej ratifikáciou do konca roku 2005, Veľká Británia, Írsko a Česko na jar v roku 2006.

Najväčšie obavy s akceptáciou smerovania, ktorá sa prejavuje podporou, či nepodporou euroústavy sú v Českej republike vo Francúzsku, a vo Veľkej Británii. Vo Francúzsku odporcovia euroústavy ju odmietajú najmä pre jej "liberálnosť". Vo Veľkej Británii mnohí ju nechcú preto, že je príliš "socialistická". V Českej republike sa odporcovia ústavy grupujú z radov ODS, najmä z obavy často prezentovanej V. Klausom, že z únie sa ide budovať "superštát". Václav Klaus okrem iného prirovnáva EÚ k RVHP, nepriateľsky vystupuje proti euroústave. Má negatívny postoj k inštitucionálnemu budovaniu EÚ. Mnohí publicisti a niektoré mienkotvorné médiá nezaostávajú v podobnej rétorike, skôr naopak, pritvrdzujú negatíva formovania EÚ25. Bývalý česko-slovenský minister zahraničných vecí Jiři Dienstbier uviedol, že "V Česku proti euroústave absolútne nepriateľsky vystupuje prezident" (NO.20.4.2005). Antipatia V. Klausa voči EÚ ide tak ďaleko, že sa s ňou zaoberajú už aj v rámci EÚ. Kniha, ktorej V. Klaus označil euroústavu za jasný krok smerom k európskemu superštátu, sa stala predmetom kritiky popredných členov Európskeho parlamentu (EP). V. Klaus vyzval, aby sa mu EP ospravedlnil.

EÚ má teraz najväčšie problémy s euroústavou, Paktom stability a vysporiadavaním sa s rozšírením únie. Ukazuje sa, že jedným z aktuálnych problémov, ktoré bude musieť EÚ riešiť, je otázka posilnenia solidarity. V súčasnosti predstavuje jablko sváru medzi liberálmi a socialistami v Európe. Na pretrase je najmä sociálna úloha štátu, ktorú liberáli chcú utlmiť a dať voľnejší priechod k pôsobeniu trhu a všetkému, čo s tým súvisí (napríklad aj zamestnávanie pracovníkov z európskeho zahraničia za nízke mzdy, ktoré údajne ruinujú nedôstojnou prácou zdravé podniky na západe a iné). Nemeckí sociálni demokrati (SPD) kladú otázku, či EÚ chce zasiahnuť aj do sociálnych úloh štátu, alebo či chce vytvoriť v zmysle ústavy EÚ spoločne s národnými štátmi "demokratickú a sociálnu úniu" (apríl 2005). Vo Francúzsku zorganizovali veľké demonštrácie ľudí proti „demontovaniu sociálneho štátu“.

Rozšírením EÚ na 25 členov paradoxne došlo v očiach verejnosti v jej západoeurópskej časti do istej miery k poklesu významnosti európskeho postavenia únie najmä v dôsledku jej rozširovania a dosahmi na sociálne systémy. Na druhej strane v desiatich nových krajinách prevláda väčšinový názor, že európsky, ale aj širší význam postavenia únie sa posilnil.

V pozadí tohto turbolentného vývoja je otázka riešenia vzťahov medzi ekonomickou integráciou a politickou integráciou (identitou) v ďalšom vývoji únie, ako aj problém praktizovania solidarity v rámci únie.

Jeden pomerne silný názor je , že ekonomická integrácia a uplatňovanie solidarity v nej postupne vedie k politickej integrácii (identite). Z toho vyplýva, že ťažisko integrácie by sa malo vidieť hlavne v ekonomickej integrácii ako základe pre európsku sociálnu politiku. Táto by realizovala zámery európskej solidarity a predstavovala by v istom zmysle tmel k väčšej súdržnosti a jednote v rámci EÚ. Problém je, že si ťažko predstaviť integrovanú sociálnu politiku EÚ. Bránia tomu rozličné tradície a hodnoty, rozdielne modely ako aj existujúca úroveň sociálnych systémov v jednotlivých členských štátov únie.

Ďalší prúd názorov uprednostňuje chápanie solidarity vedúcej k politickej integrácii ako voľbu, a nie ako priamy efekt ekonomickej integrácie. To značí, že by bolo dobré, ak by pre dosiahnutie politickej integrácie každý zdieľal tie isté, alebo príbuzné hodnoty. Inými slovami, politická integrácia únie by mala predstavovať sama osebe relatívne samostatný proces.

Tretie názorové spektrum sa prikláňa k tomu, že pre politickú integráciu prichádza tiež do úvahy zvoliť americký prístup, ktorý solidaritu chápe ako národnú solidaritu, tvoriacu základ pre politickú identitu. USA sú v podstate budované ako národný štát, v ktorom vládne národná solidarita. Táto nie je založená na sociálnej politike, ale na národnom patriotizme. Problém je v tom, že ťažko si predstaviť, aby EÚ sa budovala nie ako občiansky štát, ale ako národný štát.

Z prieskumu verejnej mienky organizácie GlobalScan (USA, apríl 2005) podľa výsledného priemeru všetkých krajín vyplýva, že 58% ich obyvateľov verí, že európsky vplyv na medzinárodné otázky by mal byť vyšší ako v prípade USA. Väčšina respondentov 22 krajín spomedzi 23 uviedla, že vníma európsky vplyv pozitívne. Kladné vnímanie pôsobenia EÚ a jej pozitívne hodnotenia vo svetovom meradle vyplýva najmä z jej doterajšieho smerovania, ktoré bolo a ešte je prínosom pre svet. Máme na mysli hlavne hodnotové systémy, ktoré sa v Európe doteraz opierali o demokratické, kresťanské korene a ríbríček hodnôt, ktoré priaznivo boli a sú vnímané vo svete. Celkom logicky toto smerovanie vďaka premyslenej stratégii EÚ na čele s Romanom Prodim vyústilo do budovania „Sociálnej Európy“. Teraz, zdá sa, koncepcia sociálnej Európy sa chce demontovať.

Liberáli otvorene vystúpili zo zákopov, využívajú súčasné problémy, ktoré EÚ postihujú v ekonomickej oblasti a zahájili tvrdú kritiku smerovania EÚ. Vinu vidia v sociálnom systéme, ktorý vraj EÚ posunuje do recesie. Pravdou je, že nie je to sociálny systém, ktorý brzdí ekonomický rozvoj v EÚ, ale liberálne špekulácie s nadhodnotenou menou euro ako aj ďalšie skryté aj otvorené ekonomické a politické manévre liberálov, ktoré sa voči EÚ vedú nielen z domáceho prostredia, ale tiež zo zámoria, s výdatnou podporou niektorých medzinárodných organizácií. Svoje polienka k útlmu pridáva aj proces reforiem v najväčších krajinách EÚ, počas ktorých nutne dochádza k poklesu. Prejav reforiem na Slovensku na pokles ekonomiky a životnej úrovne od roku 1998 až 2003 je toho presvedčivým príkladom.

Ťažiskové východiská voľby pre politickú integráciu EÚ teda zostavajú otvorenou otázkou. Otázku komplikuje ešte rozširovanie EÚ o ďalšie štáty. Bulharsko, Rumunsko majú sa stať členmi únie 1. 1. 2007 a Chorvátsko a Turecko sú na listine čakateľov na členstvo. Rozširovanie EÚ o nové štáty, ktoré znamená rastúcu rôznorodosť a zvyšovanie sociálnej nerovnosti, stále viac otvára otázku, aké sily môžu udržať Európu spolu. Treba zvážiť, aké by mali byť morálne koncepcie, ktoré ciele, hodnoty a tradície by boli schopné udržať spolu rôznorodé obyvateľstvo a demokratické štruktúry v rámci EÚ.

Kam sme to vykročili?

(Dokončenie z 1. strany)

Vlastníkmi našich podnikov sú zväčša príslušníci iných národov a štátov. Pri rozdeľovaní prostriedkov zarobených na našej lacnej pracovnej sile a za pomoci štátom garantovaných úľav a podnikateľských stimulov sa určite neorientujú potrebami nášho národného a kultúrneho povznesenia, ale vlastným hodnotovým systémom, prineseným z domáceho prostredia. Slovenskú kultúru, teda nie iba kultúru tvorenú na Slovensku, ale tvorenú Slovákmi a aj vyjadrujúcu duch slovenského národa, čaká teda etapa pokračovania legalizovaného útlaku.

Už tieto fakty by mali prebudiť našu pospolitosť k významnejším aktivitám. Deje sa však pravý opak. Ale u nás je to už tak. Množia sa prípady propagácie týždenníka, ktorý evanjeliu pristrihol krídla podľa tvaru amerických bojových stíhačiek a na orbitu ho ako satelit smutne známeho Dominaféra vyniesla a vynáša dokonca verejnoprávna televízia.

Viem, dobromyseľní ľudia, ktorí vieru chápu ako návod na nevysychajúci optimizmus, mi opäť budú mať tieto tvrdé slová za zlé. No ja musím povedať aspoň časť toho, o čom som presvedčený, lebo optimizmus v transcendentných otázkach, ktorý čerpám v náboženstve, ma neoprávňuje na pestovanie sfalošňovanej nádeje na tejto našej pozemskej púti. Anjelizmus je podľa mňa rovnako nebezpečný ako iné izmy a veci samej viac škodí ako prospieva. Životná prax ukazuje, že žiaden národ nedostáva svoje práva zadarmo, ale takmer zadarmo (ak opomenieme otvorené alebo skryté stimuly pre jeho zradných politikov) o ne môže prísť.

A teraz sa musím opäť vrátim k pochvale českej verejnoprávnej televízie, ktorá si uvedomila svoju povinnosť a prispieva ako môže k prebudeniu národného a vlasteneckého povedomia. Už iba dva dokumentárne seriály, jeden venovaný prameňom českých riek ako metafore návratu k duchovným zdrojom človeka, a druhý, venovaný pamätným stromom, ktorých korene ukazujú taktiež na podstatné duchovné hodnoty, by mali nutkať dramaturgov Slovenskej televízie k zamysleniu, či sú dramaturgmi verejnoprávneho alebo komerčného média. Ale tí majú zrejme iné úlohy, zarábať na seba, a tak ďalej bulvarizovať hodnotový systém

Kresba: Andrej Mišanek

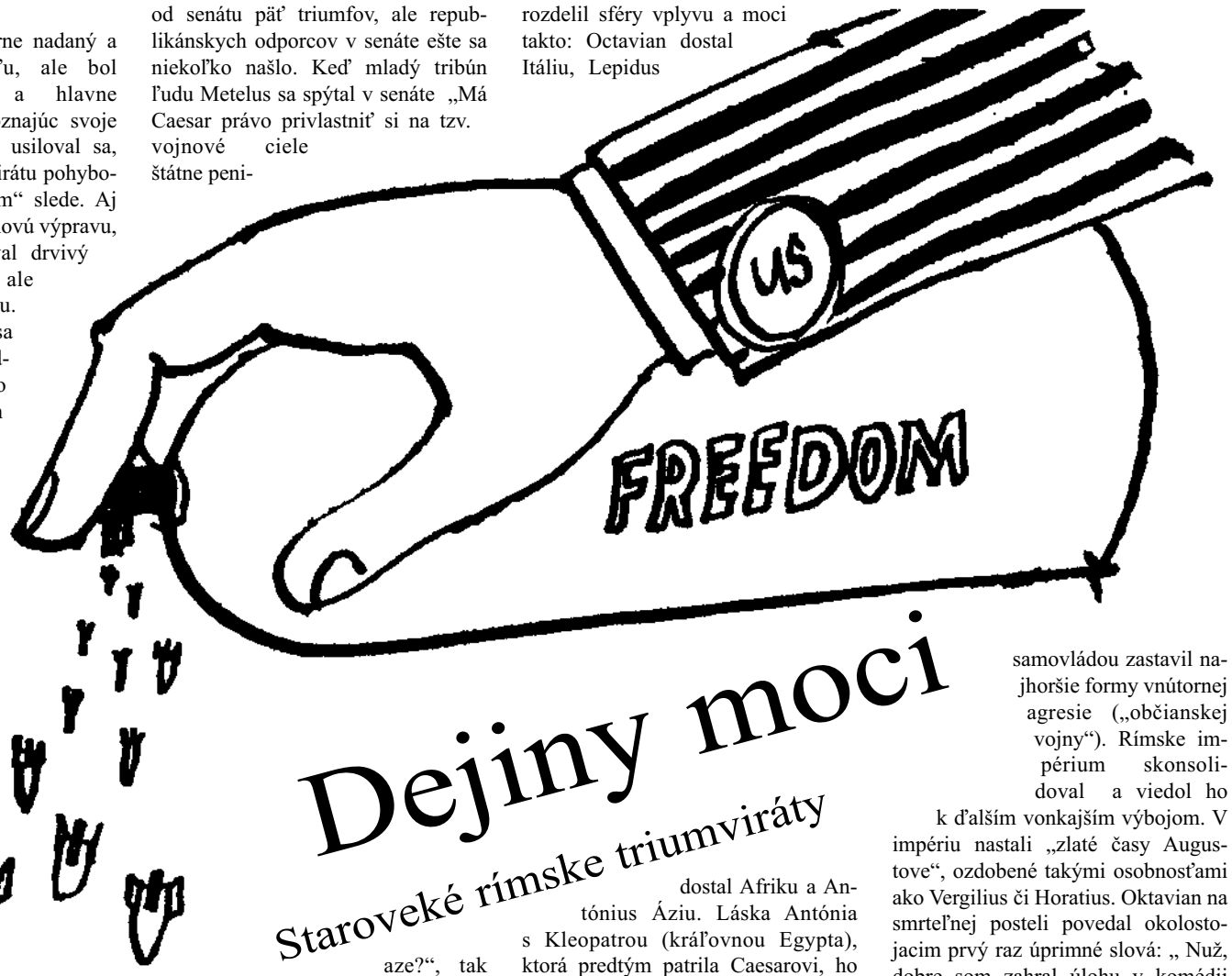

Dejiny moci

Staroveké rímske triumviráty

Keď pozorujeme dnešné politické hryzovisko, nadobúdame dojem, že to už nemôže byť horšie, odpornejšie a krutejšie. Ale môže. Nechajme sa poučiť históriou z konca staroveku , keď v džungli občianskej vojny zanikal republikánsky Rím a vznikal cisársky Rím. Vtedy vzniklo zariadenie rivalov moci, ktorému sa hovorilo „triumvirát“ – teda „trojka“ najväčších ašpirantov moci. Vzniklo v občianskej vojne trvajúcej desaťročia, keď sa dovtedajšia tzv. vonkajšia dobyvačná agresia zmenila na vnútornú agresiu všetkých proti všetkým, začínajúc chudobnými a otrokmi proti bohatým a slobodným.

V barbarizovanej dobe občianskej vojny sa prejavili všetci uchádzači o moc ako slávybažní, vierolomní, úlisní, krutí, márniví, hrabiví a niektorí z nich boli smelí, s veľkou vôľovou výdržou i s veľkými znalosťami. No iba o jednom z nich sa dalo povedať, že mal svedomie a čosi ako „rímsku morálku“. Forma triumvirátu vyrastala z početných pokusov o diktatúru tyranov, ktorí drancovali materskú zem, kolónie i barbarské krajiny. Lúpežné a dobyvačné vojny priniesli mnohých zbohatlíkov, a tak uchádzači o moc museli sa zmocniť najprv majetku zbohatlíkov (z vojenskej a rodovej aristokracie). Vtedy tyrani vymysleli staroveku „lustráciu“ v podobe „proskripcie“, t. j. vypísania zoznamov „nepriateľov vlasti“, ktorí sa mali akýmkoľvek spôsobom zlikvidovať a ich imanie skonfiškovať. Popri tom sa daňami a kontribúciami (starovekým výpalným) zdierali aj ostatní občania a uvrhovali do otroctva. Ľudia stratili podľa slov Plutarcha „nádej, že budú slobodní a žiadali iba ľahšie otroctvo“.

Prvý triumvirát vznikol, keď si Caesar a Pompeius rozdelili moc a do trojice pribrali boháča Crassa v roku 60. pred Kr. Caesar a Pompeius boli v dôsledku korupčnej rozhadzovačnosti zadĺžení až po uši a teda pribrali boháča. Títo samozvanci moci si víťazstvami „legitimizovali“ svoju vládu tým, že zastrašili, alebo podplatili senát. Alebo urobili oboje. Bol to účelový „spolok“, lebo ako jednotlivci nemohli sami nastoliť doživotnú diktatúru. Najprv Pompeius zbavil Rím troch odporcov rímskej vlády: l. vzbúrených otrokov, 2. stredomorských pirátov a 3. Mitriada (pontského kráľa vzdorujúceho Rímu). Prezrime si telegraficky medailóny členov l. triumvirátu:

Pompeius bol azda najlepší štátnik a mal to, čo ostatní nemali – mravnú dôstojnosť (v poňatí „rímskych čností“). Bol veľmi odvážny a statočný v boji. Zúčastnil sa už ako dieťa po boku otca mnohých bitiek občianskej vojny. Obaja najprv slúžili diktátorovi Sullovi, ktorý dal mladému Pompeiovi titul Magnus, ale omietol mu uznať triumf so slovami: „Nemôžeš predsa triumfovať, keď nie si ani konzul ani pretor“. Pompeius mu vmietol do tváre slová : „Ale som slnko, ktoré vychádza a ty si slnko, čo ide zapadať“. Keď sa istý kmeň na Sicílii odmietol poddať, lebo mu to neprikazuje zákon, Pompeius tasil meč a povedal: „Čo mi tu tárate o zákone, keď držím meč!“. Napriek smelosti a vojvodcovskému majstrovstvu však Pompeius (keď Crassus zahynul) nutne sa dostal do konfliktu s Caesarom. A ten bol ešte väčší vojvodca. Stratou vojnového šťastia Pompeius ušiel do Alexandrie a tam ho úlisný Ptolemaios v strachu pred Caesarom dal od chrbta zavraždiť už pri vystupovaní na breh.

Crassus bol priemerne nadaný a nemal ani silnú vôľu, ale bol nesmierne márnivý a hlavne nadovšetko hrabivý. Poznajúc svoje „vojvodcovské“ danosti usiloval sa, aby sa za členmi triumvirátu pohyboval v druhom „lúpiacom“ slede. Aj tam, kde sám viedol vojnovú výpravu, za prvoradé nepovažoval drvivý útok na protivníka, ale vylúpenie priestoru. V honobení majetku sa ponáhľal, lebo od predkov zdedil sotva viac ako tristo sesterciov a sám zanechával ťažké milióny, nepredstaviteľný nehnuteľný majetok a hlavné ulúpené skvosty starovekého sveta. Najprv v politike sa spojil s tyranom Sullom a šiel za ním ako lúpiaci tieň. Keď Sulla začal proskribciu – vyvesovať zoznamy bohatých a významných ľudí zapísaných na verejne vystavených tabuľkách ako „nepriateľov vlasti“, tak to každého oprávňovalo, aby zapísaného zajal, alebo akýmkoľvek spôsobom usmrtil a dostal odmenu z konfiškovaného majetku. Bolo to staroveké vydávanie „lustračných zoznamov“ a „legalizovalo“ to zbavovanie majetku bohatých a rýchlozbohatnutých. Crassus sám ako rýchlozbohatlík sa podieľal na lúpení „politických mŕtvol“. Pretože úzke uličky starého – prevážne dreveného - Ríma každú chvíľu horeli, Crassus za babku skupoval pohoreniská a ak ich nebolo dosť, tak im pomocou ochotných podpaľačov „pomáhal“. Crassus bol však aj prvým podnikateľom „staroveke informatiky“. Vyhľadával otrokov – kaligrafov, skupoval ich po stovkách a vytváral opisovacie dielne ako veľkoprodukčné vydavateľstvá rukopisov a mnohonásobne zväčšil a sprístupnil knižný trh. Keď si kúpil tretiu priečku moci v triumviráte, dostal pridelenú Áziu a rozhodol sa viesť lúpežnú vojnu voči Mitriadovi, kráľovi Pontskému a jeho spojeneckým armádam Partov a Arménov. Viac sa však pri výprave venoval celoplošnému lúpeniu a nechal sa ľahkovážne vlákať do partskej pasce v nehostinnej pustatine bez vody a stromov. Využila to ľahká partská a arménska jazda, ktorá zničila rímsku armádu pohybujúcu sa nemotorne s obrovským lupom. Rímske légie utrpeli dovtedy najväčšiu a najpotupnejšiu porážku v bitke, kde padol aj Crassus sám, aj jeho syn.

Caesar už od rannej mladosti vystupoval ako rozhadzovačný fičúr , ktorého Petrionus nazval „eleganciae arbiter“. Bol doslova vojenský génius a nekonečne vládychtivý. Známy je jeho výrok z mladosti : „Radšej byť v Galskej dedine prvým ako v Ríme druhým!“ Nemal nijaké morálne zábrany, i keď striedal nečakanú veľkorysosť s nepredstaviteľnou krutosťou. Zatieňoval všetkých vojvodov staroveku. Jeho ctibažnosť rúcala všetky zábrany, a preto dával na známosť tak svoje čnosti ako svoje neresti. Caesar za svoje víťazstvá dostal od senátu päť triumfov, ale republikánskych odporcov v senáte ešte sa niekoľko našlo. Keď mladý tribún ľudu Metelus sa spýtal v senáte „Má Caesar právo privlastniť si na tzv. vojnové ciele štátne peniaze?“, tak prítomný Caesar vstal a chladne povedal: „Ak sa budeš vždy len spytovať, zabijem ťa. Keby si len vedel, mladý muž, že mi je oveľa ťažšie to povedať, ako to nespraviť“. Zmocnil sa všetkých zdrojov a kruto nakladal s každým odporom. V Gálii a v Helvétii porobil a vykynožil veľa národov a kmeňov. Z histórie vieme, že v bretonskom departamente Van dal popraviť všetkých starších Venetov a ostatných Venetov dal do otroctva. Moderná porovnávacia história a archedológia stotožnila Venetov, Vanov a Vindov so starovekými západnými Slovanmi a teda Caesar sa postaral o kynoženie západných Slovanov aj na území predalpskej a zaalpskej Gálie – až na pobreží Bretane. Po zahynutí Crassa v boji s Mitriadom a po odstránení Pompeia zastal Caesar na vrchole absolútnej moci. Stal sa smaovládca a od ustráchaného a skorumpovaného senátu obdržal hodnosť doživotného diktátora, doživotného tribúna ľudu, doživotného konzula a názvy „posväteného“ a „nedotknuteľného“. Tak pohŕdal svojimi odporcami, že zanedbal ostražitosť a na schodisku senátu bol dosekaný ranami mečov sprisahancov.

Ďalší triumvirát vytvorili Octavius , Marcus Antonius a Lepidus v roku 43 pred Kr., a to po troch rokoch občianskej vojny obnovenej po smrti Ceasara. Pripomeňme si medailóniky ich stručných charakteristík.

Marcus Antonius bol pravou rukou Caesara – bol veľký vojvodca dobre znášajúci strasti bojov, lež v duši neskrotné zviera i miláčik žien. Plutarchus ho nazval „junákom i mäsiarom“. V bitke pri Farzale r. 48 pred Kr. došlo k meraniu síl medzi Caesarovými vrahmi Brutom a Cassiom a „pomstiteľmi Caesara“ Antoniom a Octaviom. Octavius vtedy ochorel a Antonius vynikajúcim výkonom zvíťazil nad sprisahancami. V roku 43 pred. Kr. vytvoril triumvirát, keď sa spolčil s Octaviom a Lepidom. Bola to dohoda vládcov, ktorí si vzájomne vydali svojich nepriateľov Cicera a Lucia. Lepidus dostal povolenie zabiť svojho brata Pavla. Triumvirát si geopoliticky rozdelil sféry vplyvu a moci takto: Octavian dostal Itáliu, Lepidus dostal Afriku a Antónius Áziu. Láska Antónia s Kleopatrou (kráľovnou Egypta), ktorá predtým patrila Caesarovi, ho priviedla najprv k porážke pri Mutine a k úteku do Alexandrie. Octávius sa však vylodil v Alexandrii a Antonius musel spáchať samovraždu, v ktorej ho neskôr nasledovala aj Kleoptara.

Lepidus bol tiež vojvodca a mal všetky tie typologické charakteristiky, ktoré mali ostatní vojvodcovia dobyvačného a lúpežného Ríma. V roku 43 pred Kr. uzavrel triumvirát s Antoniom a Octavianom. V roku 36 pred Kr. bol zbavený moci Octaviánom a neskôr bol menovaný za najvyššieho pontifika. Mal šťastie, že z chúlostivej trojky moci sa dostal živý. Iní členovia triumvirátov po strate členstva vo „verchuške“ moci stratili všetko (aj život aj majetky).

Oktavian bral život vážne ako adoptívny dedič Caesara. Mal päť rokov, keď bol adoptovaný a mal osemnásť rokov, keď bol Caesar zavraždený. Oktavian nebol prenáhlený. Riadil sa heslom „ponáhľaj sa pomaly“. Bol však vypočítavý, vážny, nedôverčivý, vierolomný, neľútostný, praktický a „dobrý gazda“ impéria. Viedol podrobný záznamník, pedantne zapisoval dni i hodiny svojej činnosti. Zrejme budúcnosť patrila potmehúdskemu Oktavianovi, čo potvrdzovalo aj jeho pečatidlo zobrazujúce Sfingu. Oktavian po skonsolidovaní svojej samovlády zdedil všetky Caesarove tituly a od senátu dostal označenie „vznešený“(„Augustus“). Ako doživotný konzul mal na starosti štátnu pokladnicu a aby vládol aj nad provinčnými pokladnicami, nechal sa potvrdiť aj ako doživotný prokonzul. Už ako mladý dedič prišiel k Antoniovi po Caesarove peniaze a moc. Antónius mu posmešne poradil: „Ale, chlapče, choď a utri si nos“. Tento chlapec bol už pätnásťročný pontifikom. Dorástol na to, aby Antonius s ním uzavrel triumvirát a napokon ho v bitke pri Mutine porazil. Antoniovi ostal iba útek ku Kleopatre a samovražda. Oktavian samovládou zastavil najhoršie formy vnútornej agresie („občianskej vojny“). Rímske impérium skonsolidoval a viedol ho k ďalším vonkajším výbojom. V impériu nastali „zlaté časy Augustove“, ozdobené takými osobnosťami ako Vergilius či Horatius. Oktavian na smrteľnej posteli povedal okolostojacim prvý raz úprimné slová: „ Nuž, dobre som zahral úlohu v komédii života. Tlieskajte!“

Sú vôbec analógie medzi mocou neskorého staroveku a mocou nášho ranného postnovoveku? Moc vtedy aj teraz má jeden účel - „vládnuť nad druhými“. Koristníci vždy hľadajú dostupnú korisť, aj keď lúpeže v neoliberalistickom trhu majú sofistikovanejšiu podobu. Zbohatlíci ako predátori z čias voľnoštýlovej privatizácie zvykajú si na iné formy „podnikania“. Monopolárny svet presunul vojny na svoje periférie, ale ponechal aj u nás „konkurenčnú vojnu“ a trh rozšíril o čierny trh drog, výpalníctva, bieleho masa a lúpežných prepadov. Podsvetie (svet zločinu a ilegality) často poriada „verejné popravy“ svojich rivalov cez nájomných vrahov. Matadori privatizácie ostávajú predátormi, ale majú nové koristné ciele. Internet a mobil robí „konferencie podsvetia“ on line. Pokračujú pokusy o prenikanie sveta legality svetom ilegality. Každopádne na banketoch už spoločne „plesá“ tak smotánka politiky ako smotánka celebrít, smotánka zbohatlíkov, smotánka bosov mafií i bosov prepierania peňazí. Konkurencia nesie znaky hospodárskej vojny, podrazov a podvodov. Najväčšie nebezpečie dnes u nás hrozí z toho, že pauperizovaná stredná vrstva a bezmocné vrstvy nezamestnaných, mladých a dôchodcov sa rastúco priklaňajú k ilegálnym praktikám. Povážlivo sa zmenšuje terén legality prenikaním terénu ilegality do všetkých domén politiky, hospodárstva, kultúry, vedy, športu , zábavy a dokonca bezpečnostných štruktúr. Podsvetie sa rýchlo profesionalizuje a nakupuje „mozgy“ u zneistenej a frustrovanej inteligencie. Tak sa rodia „noví vojvodcovia podsvetia“, „noví štábni vojvodcovia pripravujúci operácie sofistikovaných podvodov“, „noví vojvodcovia investovania horúcich peňazí“ a „noví maklérski vojvodcovia umiestňovania ulúpeného

---

OPRAVA

Prosíme čitateľov, aby si v článku Slovensko moje... (Kultúra číslo 10/2005, strana 11) doplnili záver, ktorý vypadol pri zalamovaní. Autorom článku je Karol Kubík.

Belo Polla vo svojej autobiografii spomína, že v roku 1950 Štefan Tiso fotografoval nových väzňov. Keď mu porozprával ako je vonku, rozplakal sa - spoznal, že boľševickí mocipáni nemajú žiadne milosrdenstvo.

MARTIN LACKO

Oslobodenie či obsadenie?

(K otázke terminológie záveru druhej svetovej vojny na Slovensku)

Rôznosť historických názorov, najmä však ich prezentovanie aj na verejnosti či v médiách je vizitkou fungovania každej slobodnej a demokratickej spoločnosti. Je dobré, že postupne tomu tak začína byť aj na Slovensku.

Svoju minulosť nemôžeme totiž ani my, Slováci zahodiť za hlavu, ani ju ignorovať. Tým skôr, že ešte aj dnes naša historiografia či publicistika pociťuje dedičstvo komunistickej totality, ktorá úplne znemožňovala objektívny pohľad na našu minulosť. Naliehavo si to uvedomujeme najmä my, ktorí pôsobíme v prostredí našej mládeže a máme možnosť sledovať nielen záujem – či niekedy skôr nezáujem – o veci minulé, ale aj mieru vplyvu marxistickej historiografie na tvorbu jej názorov a hodnotenie našich najnovších dejín.

Takmer polstoročie ideologického diktátu sa zákonite prejavilo aj v historiografii. Historici museli zašlé udalosti a osobnosti najmä 20. storočie hodnotiť nie podľa vlastného svedomia a uváženia, ale podľa momentálnej ideologickej línie KSČ. Ak bolo v nemilosti najvyšších Husákovo krídlo, museli naň pľuť aj historici. Ak sa stal kánonom hodnotenia odboja Husákov výklad, museli sa promptne prispôsobiť, atď. Množstvo otázok sa stalo úplným tabu – napr. sovietske zločiny, partizánske zločiny, účasť slovenskej armády v boji proti ZSSR a pod. Súčasťou hodnotenia sa stalo prirodzene aj *pojmoslovie, terminológia*. Tak napr. historici museli povinne používať na jednej strane buď hanlivé termíny (ako napr. klérofašistický slovenský štát, tzv. slovenský štát), na strane druhej oslavné (VOSR, Februárové víťazstvo pracujúceho ľudu).

Pre udalosti spojené s prechodom frontu bol sa stal povinným termínom pojem *oslobodenie.*

Možno však tento pojem akceptovať aj dnes, 60 rokov po skončení vojny a po 15 rokoch slobodného toku informácií? Ako sa vôbec postaviť k zložitej otázke udalostí príchodu sovietskych vojsk na Slovensko?

Tu by sa azda žiadalo poznamenať jednu zásadnú vec. Historické udalosti možno hodnotiť buď z hľadiska svojej doby, presnejšie z hľadiska ich súčasníkov, alebo z historického hľadiska, teda s istým časovým odstupom.

V prípade vstupu Červenej armády na naše územie v rokoch 1944-1945 sa nepochybne mnohým obyvateľom zdalo, že táto prináša na Slovensko slobodu. Veď predsa vyhnala nemeckých okupantov, ktorých tu Slováci nevolali, nechceli, a ktorí tu v mnohých prípadoch veľmi kruto vystrájali, na čo svojimi životmi doplatilo niekoľko tisíc našich obyvateľov. Oprávnene treba priznať, že mnohí Sovietov ako osloboditeľov aj vítali. Nielen napr. príslušníci židovskej komunity, ktorí trpeli cez vojnu najviac a pre ktorých bol koniec vojny záchranou holého života. Z rodného regiónu viem, že netrpezlivo ich očakávali napr. aj občania mnohých podhorských obcí, ktorých najprv terorizovali partizáni a následne nato sa stávali terčom odvety zo strany Nemcov. A nielen to – množstvo vtedajších občanov si robilo ilúzie o tom, že prichádzajú bratia-Slovania, ktorí ich oslobodia nielen vojensky, ale dôjde k istému vyrovnaniu aj po stránke sociálnej. („Až přijde soudruh Stalin, budeme pít štávu z malin!“ alebo „Kto má peniaze, ide do Londýna, kto ich nemá, čaká na Stalina“ – spievalo sa v jednej piesni.)

Netreba dodávať, že takéto očakávania boli len ilúziou.

S odstupom si teda možno položiť celkom legitímnu otázku, či išlo v prípade príchodu Červenej armády naozaj o oslobodenie. Napr. v pobaltských krajinách majú v tejto otázke jasno: o žiadne oslobodenie nešlo, bol to len začiatok nového obdobia neslobody. Vymenili sa formy, obsah ostal.

Termín „oslobodenie“, by sa dal snáď najjednoduchšie definovať ako príchod, prinesenie slobody. Môže však priniesť jednej krajine slobodu taká, v ktorej vlastne ani nevedia, čo sloboda znamená? Krajina, v ktorej vládne despotický režim? Navyše, oslobodením sa v pravom zmysle slova môže nazvať tento akt len vtedy, ak je nezištný. Vyháňal snáď ZSSR Nemcov nezištne? Oslobodzoval takto územie ČSR? V prípade, ak by Sovieti porazili nacistické vojská, stiahli sa do predvojnových hraníc a najmä nezasahovali do vnútropolitického vývoja, mohli by sme s čistým svedomím pokladať Sovietov za osloboditeľov. Nič z tohto sa však nestalo, aspoň teda v prípade Strednej a Východnej Európy. Na strane druhej však Sovietov nemožno pokladať ani za okupantov. Preto sa mi ako historicky najsprávnejší, najkorektnejší a najobjektívnejší pojem pre túto udalosť javí termín *obsadenie.* A analogicky pre pomenovanie aktu, ktorým sa na našom území fakticky skončila vojna sa mi osobne javí najkorektnejším termín *prechod frontu*. (Mimochodom, je veľmi zaujímavé, že tento pojem používa aj väčšina súčasníkov, pamätníkov tohto obdobia).

Postup Červenej armády rozhodne nebol osloboditeľskou misiou: Stalin neposielal svoje vojská s úmyslom zaručiť dovtedy gniaveným národom slobodu, demokraciu, národnú voľnosť. V atmosfére radosti z konca vojny to na jar 1945 nebolo ešte tak viditeľné, či presnejšie, svet si to nechcel uvedomiť. Dnes to však vidíme už jasne. Stalinovi nešlo o žiadne oslobodenie, ale o rozšírenie vplyvu Moskvy – predovšetkým prostredníctvom komunistických strán – a najmä o územné rozšírenie svojho impéria. Vidno to nadovšetko jasne aj z faktu, že ZSSR si udržal nielen všetky územia získané na základe zločinného paktu s Hitlerom v rokoch 1939-1940 (časť Fínska, celé Pobaltie, celé Východné Poľsko, časť Rumunska), ale neskôr si ich ešte aj rozšíril: Príkladom je aj ČSR, ktorej vzal Podkarpatskú Rus. Jednoducho, kde raz vkročila noha sovietskeho vojaka, tam bolo len otázkou času, kedy sa chopia moci komunisti. Ich vojenská prítomnosť bola nevyhnutným podkladom pre nastolenie politického monopolu miestnej komunistickej strany. Sovietsku „osloboditeľskú“ filozofiu jasne vidieť aj na postoji Leonida Iľjiča Brežneva v roku 1968. Inváziu do ČSSR v roku 1968 totiž zdôvodňoval Dubčekovi takto: *„Naši vojaci došli za vojny až ku Labe a tam je teraz i naša, sovietska hranica… V mene mŕtvych z druhej svetovej vojny … sme teda plne oprávnení poslať k vám svojich vojakov.“* Takto si Sovieti zdôvodňovali invázie a okupácie vlastne všetkých krajín, ktoré mali pod svojou kontrolou až do roku 1989, ak nie dodnes.

Ešte jednu poznámku na záver: Vraví sa, že históriu píšu vždy víťazi. Je to, žiaľ, zväčša pravda. Aspoň v politike sa táto zásada dodržiava stopercentne: Nemecko dnes, 60 rokov po vojne, platí takmer celému svete reparácie. Veľmi pozorne sleduje akékoľvek prejavy neonacizmu, ktoré tvrdo potiera. Dávno sa ospravedlnilo za spáchané zločiny a príkoria. Skoro každý Nemec pociťuje nad obdobím hitlerizmu hanbu. Ba čo viac, v Nemecku sa prejavuje čosi ako negatívna národná sebaidentifikácia, ktorá by sa dala zhrnúť do hesla „my sme boli najväčšími zločincami“.

Celkom inak je tomu v prípade Ruska, ako nástupníckeho štátu ZSSR. ZSSR – resp. Rusko – sa nikdy za žiadne zločiny spáchané počas vojny, či po nej, nikomu a nikdy neospravedlnilo. Neospravedlnilo sa Poliakom za anexiu 200 000 km2 ich územia, za takmer milión deportovaných a tisíce povražděných z rokov 1939 – 1941. Pobaltské krajiny, ktoré pocítili brutálnosť sovietskej okupácie, môžu o nejakom ospravedlnení iba snívať aj dnes, 60 rokov po vojne. Ba čo viac, ruskí politici sa podnes neospravedlnili ani za pakt s Hitlerom, ktorý tomuto fakticky umožnil napadnutie Poľska a tým vypuknutie svetovej vojny. Obdobie Stalinovej vlády je v Rusku akceptované aj dnes. Len málokto ho verejne odsudzuje alebo sa zaň hanbí. Nevraviac už o tom, že v roku 2005 sa uvažuje o stavbe Stalinovej sochy či prinavrátení názvu Stalingrad terajšiemu Volgogradu.

Je v prvom rade na historikoch a publicistoch, aby nezabúdali na niečo, čo by sa dalo nazvať ako *kontinuita zla.* Žiaden súdny človek nepochybuje o tom, že Hitler bol rovnako zločincom v roku 1935, keď hrubo porušoval Versailské zmluvy, v roku 1938 keď rozbíjal ČSR, či v roku 1944 keď brutálne likvidoval Varšavské povstanie. U Stalina je to však inak. V roku 1933, keď nechal umrieť hladom milióny svojich ľudí, obilie vymieňal za zbrane, bol zlý. Keď robil neuveriteľné čistky vo svojom mocenskom aparáte a armáde roku 1938, bol zlý. Avšak od roku 1941 to bol už akceptovaný Spojenec a v roku 1945 dokonca ospevovaný hrdina, osloboditeľ Európy, nekritizovateľný generalissimus. Niečo tu nie je v poriadku. Na rovnakých zločincov, masových vrahov a ich politickej role sa používa dvojaký meter. Tu by sa azda hodilo citovať trefné slová bývalého litovského prezidenta Vytautasa Landsbergisa na margo Stalin-Hitlerovho paktu: *„Pokiaľ dvaja zločinci spečatia zmluvu krvou svojich obetí, zostáva tento čin podľa práva zločinom, aj keď potom majú obaja zločinci roztržku a zasypú sa navzájom guľkami.“*

Preto ak sa hovorí o *genocíde, okupácii,* zo strany Hitlera, malo by sa hovoriť aj zo strany Stalina. Ak sa vraví o nemeckej armáde – Wehrmachte – ako o nacistickej (čo je nepochybne oprávnené), malo by sa analogicky hovoriť aj o sovietskej armáde ako o komunistickej, resp. boľševickej. No na počudovanie, u profesionálnych slovenských historikov som sa s týmto pojmom zatiaľ nestretol. Ďalej, ak postup nemeckej armády bol výrazom triumfu Hitlera (hitlerizmu), rovnako tak postup a zisky Červenej armády museli súčasne byť rozširovaním moci Stalina, resp. stalinizmu. (Tu zároveň odpovedám na otázku nastolenú organizátormi konferencie, či bol záver vojny víťazstvom stalinizmu: z tohto pohľadu nepochybne.)

Dvojaký meter na hodnotenie historických javov teda podnes nepretrváva len v politike, ale aj v historiografii. Dúfajme, že budúca generácia slovenských historikov už s touto rozdvojenosťou skoncuje. A nielen s ňou, ale že his-

Medzi Slovákmi v Poľsku

Prinášame rozhovor s generálnym tajomníkom *Spolku Slovákov v Poľsku Dr. Ľubomírom Molitorisom,* ktorý pre Ľudové noviny, orgán maďarských Slovákov, ochotne zmapoval postavenie slovenskej menšiny v Poľsku.

- Z tohto „pozemského raja“ - z Krakova - vyžaruje pokoj. Takýto kľud je príznačný aj pre každodenný život Spolku Slovákov v Poľsku?

- Napriek tomu, že v meste panuje pokoj, u nás je naozaj rušno. Náš spolok je totiž mimovládnou organizáciou a tak k tomu, aby sme vôbec jestvovali, musíme na seba zarobiť... Robíme to predovšetkým prostredníctvom vydavateľskej činnosti. Pred niekoľkými rokmi sme si zriadili vlastnú tlačiareň, ktorá vyvíja zárobkovú činnosť. Vydávame rôzne katalógy, knihy, ktoré potom predávame. Získavame aj granty na spolkovú činnosť, ale tie sú, myslím, že podobne ako u vás, dosť neisté...

- Koľko krajanských organizácií pôsobí v Poľsku?

- Sme jedinou slovenskou organizáciou. Fungujeme od roku 1961. V súčasnosti ústredný výbor sídli tu, v Krakove, a máme dva obvodné výbory. Jeden na Spiši, v Čiernej Hore, a druhý v Jablonke na Orave. Samozrejme, každý z nich má v obciach, obývanými Slovákmi, miestne skupiny.

- Koľko slovenských obcí registrujete?

- Na Spiši 13 a na Orave 14. Myslím si, že vás bude zaujímať, keď poviem, že tieto dediny patrili do roku 1920 k Uhorsku. Na základe rozhodnutia z 28. júla 1920 boli pričlenené k Poľsku. Ja patrím k štvrtej generácii Slovákov v Poľsku, ktorí zostali mimo historického územia našej materskej krajiny.

- Koľko Slovákov tu žije?

- Je nás okolo 10-15 tisíc. Je potešiteľné, že náš spolok má 2600-člennú bázu. To pokladám za pomerne vysoké percento organizovanosti.

- Za akých podmienok pracujete?

- Ako som už spomenul, nedostávame žiadnu štátnu dotáciu. Budova sídla je vďaka príjmom z tlačiarne už v našom vlastníctve. Máme v nej jednu zasadačku, kde sa štvrťročne konajú zasadnutia nášho predstavenstva, okrem toho tu usporadúvame aj množstvo akcií. Máme bohatú knižnicu, publikácie sme dostali ešte za socializmu, lebo od politického prevratu k nám slovenská kniha len zriedka „zavíta“. Pri zasadačke sme si zriadili Slovenskú galériu umenia, kde každý tretí mesiac otvárame slovenské výstavy. Poskytujeme v nej priestor ako našim domácim umelcom, tak aj autorom z materskej krajiny. Chcel by som ešte spomenúť, že ku každej výstave vydávame aj katalóg, vyrobený v našej tlačiarni.

- Aké je v súčasnosti postavenie a právne zázemie menšín v Poľsku?

- Jeden jediný zákon od roku 1989 poľský parlament neschválil, a to práve Zákon o národnostných menšinách. V Poľsku je to veľmi háklivá politická záležitosť, ktorá momentálne stagnuje na bode mrazu... Vo všeobecnosti postavenie menšín závisí od toho, ako sa ktorý spolok dokáže sám presadiť. Práve preto my nemáme žiadne slovenské inštitúcie okrem spolku a časopisu Život. Nedostatok financií nám znemožňuje zakladanie inštitúcií.

- Spomenuli ste váš jediný tlačený orgán, časopis Život. V elektronických médiách máte slovenské vysielanie?

- Ani v rozhlase, ani v televízii nemáme redakcie, ktoré by pripravovali slovenské programy.

- Ako hodnotíte svoju súčasnú situáciu?

- So súčasnou situáciou sme veľmi nespokojní. Myslíme si, že štát by mal viac prostriedkov venovať na udržiavanie kultúry národnostných menšín. Nedávno sme sa obrátili na zákonodarný orgán Poľskej republiky Sejm s tým, že podporujeme urýchlené prijatie Zákona o národnostných menšinách. Na druhej strane však vyzývame aj Slovensko, aby venovalo aspoň takú pozornosť menšinám, ako venuje poľská vláda poľským krajanom - je to na úrovni maďarskej praxe, ktorú veľmi dobre poznáte! Slovensko, žiaľ, nevenuje takmer žiadnu pozornosť svojim krajanom...

- Aké vidíte perspektívy?

- Naše perspektívy závisia od nás, my musíme urobiť všetko preto, aby sme prežili a pretrvali. Preto sa snažíme získať detí do slovenských tried, aby sme mali pokračovateľov.

- Už skoro rok sú naše krajiny členmi Európskej únie, zjednodušil sa podľa vás život menšín v tejto „veľkej Európe“?

- Ja osobne si myslím, že sa treba tešiť tomu, že sa konečne otvorili hranice. Čakáme už len na to, aby Slovensko a Poľsko čím skôr pristúpili k Schengenskej dohode, aby hranice úplne zmizli. Postavenie menšín sa z ničoho nič nezmení, nezlepší. Ale zato sú nasledovania hodné príklady v západnej časti kontinentu, napr. autonómne postavenie Kataláncov v Španielsku alebo Nemcov v Južnom Tirolsku.

Za rozhovor ďakuje
KAROLA KLAUSZOVÁ

Kresba: Andrej Mišanek

Aspoň poodhrnúť oponu

JÁN MOTULKO

Moje styky s ŠtB alebo ako ma spracúvali (Aspoň poodhrnúť oponu) - to bol nadtitulok a titulok môjho článku v Národnej obrode 13. mája 1992. Pokúsil som sa v ňom „aspoň poodhrnúť oponu“ svojho osobného vystúpenia na javisku v hre predstavenia ŠtB.

Keď sa otvárajú archívy a ľudská zvedavosť je bezhraničná, vraciam sa znova za oponu, za ktorú sa „v časoch neblahých“ nedalo preniknúť. Vkladám kamienky do mozaiky stále ešte rozmazaného obrazu ŠtB v nádeji, že nebudem sám, ale nájdu sa aj iní, ktorí pridajú do doplnenia obrazu ďalšie skúsenostné kamienky.

Keby som bol mal možnosť ponechávať si kartičky, ktoré mi nosil poštár, ich text sa začínal akoby až zaklínacou formulkou „dostavte sa…“, bol by som naplnil úctyhodnú kôpku. No musel som ich vliať do prameňa, z ktorého vyvierali.

Pri prvom predvolaní, ale to bolo na ľudomilný miestny útvar Verejnej bezpečnosti v Trnave, som sa dozvedel, že mi ešte predsocialistický obchodník so známkami v Prahe, teraz obvinený z nedovoleného podnikania, zaobstaral z Nemeckej demokratickej republiky katalóg známok Európy. Rozhrešili ma, že som sám nekšeftoval. Tak som podpísal zápisnicu ako svedok.

A vo Fotoklube PKO v Bratislave sa stratil diaprojektor bezvýznamnej ceny. Aj tu, v tom čase ako predseda fotoklubu, som vypovedal ako svedok. Po podpise zápisnice uprel na mňa milý nadstrážmajster oči zhasínajúceho večera a vyslovil v tom čase odovzdané slová: Vy pracujete na takom mieste, že by ste mi mohli pomôcť… Viete, ja hľadám modlitbovú knižku s veľkými literami Pane, zostaň s nami, viete, nie pre seba, veď to iste viete, ale pre moju starú mamu… viete, ona je už stará, no a iste viete… Vedel som. Starej mame som pomohol. A tá stará mama iste vyšeptala za mňa aspoň jeden otčenáš. Ani ona, ani ja sme nevedeli, že ho budem veľmi - veľmi potrebovať.

Ale ešte predtým, než som vstúpil na javisko, kde sa odohrávali hry za zatiahnutou oponou, bez potlesku divákov, ukázala sa pred mojimi očami akoby len nevinná predohra. Predchádzalo tiež: dostavte sa… Ale sem som sa už nepriviezol po koľajniciach VB. Výhybka ma previedla na iný pás koľajníc a dostal som sa pred vchod do tunela, pri ktorého bráne bola akoby výstražna tabuľa: Okresné oddelenie Ministerstva vnútra SSR v Trnave. V dokonale vyfutrovanom sídle sám náčelník bol zvedavý, čo si ľudia myslia, kto mohol zavraždiť pátra E. Em. Cubínka vo Svätom Jure (vtedy Jur pri Bratislave). Prekvapený myslím, prečo práve ja by som mal o tom referovať. No - pravda je, poznal som pátra, navštívil som ho ešte v Skalici na fare, potom na fare v Jure… Prepánaboha, dáva na mňa niekto pozor, kam chodím, s kým sa stýkam? Alebo… alebo…

Vražda pátra Cubínka, prekladateľa, ma hlboko zasiahla. Myslím si, že nezmyselne zahynul dobrý, láskavý človek. Ešte pred vstupom, než som prekročil prah tejto noblesnej rezidencie, zozbieral som medzi známymi možné motívy. Mám ich v hlave, nemusím si vymýšľať. Mohol to byť hlad po majetku (?) františkána; mohol to byť aj omyl. Posledný motív si netrúfam vysloviť, ale predsa naberám odvahu a hovorím: Povráva sa, že ho možno zlikvidovala Štátna bezpečnosť.

Nepýta sa, kde sa to povráva, len ústa, ktoré doteraz hrali ľahostajným úsmevom, sa šponujú do strnulej úzkej čiary a oči sa zaostrujú na akýsi bod, ktorý je len v mysli.

Ako fotograf to viem, ako sa to robí, čítam to z jeho tváre.

Tým sa moja výpoveď končí a zostupujem z poschodia v sprievode zástupcu náčelníka. A paradox: od kostola jezuitov ma delí jeden múr. A na ulici: brána na Okresné oddelenie MV a hneď brána do kostola.

Keď bol zavraždený ďalší správca farnosti v Bratislave, ktorého som tiež poznal a stýkal sa s ním, čakal som, že mi tiež príde „ dostavte sa…“, ale neprišlo: A šuškalo sa, že aj v pozadí tohto prípadu stojí ŠtB. Vyšetrovanie obidvoch prípadov sa skončilo kdesi v neprehľadnej hmle.

Ďalšie „dostavte sa…“ už človekom zatrasie, najmä posledná veta na kartičke: v prípade neuposlúchnutia budete predvedený: To nie je možné, čo to so mnou majú? Na prvom pohovore som to nezistil, lebo to začínalo byť už o niečom inom. Na javisku sa zmenili kulisy, aj herci.

Výstup prvý. Osoby a obsadenie: predstavili sa mi menami, ale nezapamätal som si. Aj tak mená boli by nepodstatné, lebo ako som sa neskoršie dozvedel, pre „verejnosť“ používali vymyslené. Tak ich budem volať Zástupca (náčelníka) a Druhý. Dvaja proti mne.

Beseda v trialógu. Čo si myslíte, prečo sme vás zavolali? Nemám ani „šajnu“, hovorím. Po tomto úvodnom vstupe hovoríme tak, ako keď sa stretnú cudzí ľudia. O všetkom a o ničom. To štandardné: počasie, zdravie, práca, rodina. A ešte raz dookola. Neznámi hádajú, kto môže byť kto, ale čo, čítajú z tvárí, posunkov, oblečenia, hádajú, čo ktoré slovo môže znamenať, dávajú si pozor, aby sa neodkrývali, napokon si podajú ruky a rozchádzajú sa, akoby až kamaráti. Ale v mojej hlave sa myšlienky zlievajú do jedinej otázky: čo len mohli odo mňa chcieť?

Možno o týždeň prišla zase kartička. Pozývala na druhý výstup. Javisko to isté: zasadačka, stôl, stoličky. Ale slovník sa posunul do inej polohy. Zmenilo sa počasie, v tento podvečer sa ochladilo. Aj zo srdečnosti sa vytratilo teplo. Zo zákulisia bolo možno cítiť peniaze. Keď ich druhí majú, to zamrazí. Prišla reč na spisovateľov. Tí sa ale majú. Ľahké zárobky, vysoké honoráre, v peniazoch sa váľajú ako prasce v žite. Nech si majú, nezávidím, kontrujem. Nasledujú konkrétne otázky. Akých spisovateľov poznám. S ktorými sa stýkam. Nestýkam sa s nijakými spisovateľmi, odvraciam podanie, nikoho nepoznám, žijem len s rodinou, v robote len so spolupracovníkmi. Naozaj, nepoznal som spisovateľov, veď moji susedia v dome, s ktorými som sa denne stretal v súkromí i na pracovisku, románopisec a prekladateľ G. a literárny vedec A., boli pre mňa nie spisovatelia, len dobrí susedia, a čo sa hromady peňazí týka, žili vo viac ako skromných pomeroch. Boh hojnosti ich vytrvalo obchádzal. Pri odchode sme si už ruky nepodali. Zaujímavé: iste mali dobre zmapované moje domové i pracovné pozície, ale ani slovom, ani náznakom nereturnovali na moje odpovede.

Neviem po rokoch povedať, ako často ďalšie pozývajúce kartičky prichádzali. Iste to nebolo nahusto, aby som si mohol vydýchnuť, ale ani nie veľmi riedko, aby som predsa len ostal v nervnej pozícii.

Nasledovali nové dejstvá, nové výstupy, dramatičnosť hry sa stupňovala. Zhrniem to: na okresnom oddelení striedali sa tlakové níže s výšami, jasná obloha sa vedela z jednej chvíle na druhú zmeniť: oblačno, búrky, blesky, hromy sa striedali, až v očiach iskrilo. V niektorých chvíľach pri poryvoch víchra ani som nevedel, či som, čo som. To som sa však medzi hromobitím dozvedal, že som bol:

- fotograf - špión. Fotografoval som tajné objekty a fotografie som posielal do cudziny;

- filatelista - špión. V korešpondencii so zahraničím posielal som podľa dohovorených znakov tajné správy a pozýval špiónov;

- esperantista - nepriateľ ľudovodemokratického zriadenia, kozmopolitný diverzant, agent západnej buržoáznej ideológie;

- skaut - člen protištátnej zločineckej skupiny, rozvracač republiky;

- „poliak“ - v spojení s poľskými spisovateľmi a žurnalistami mal som zámer „previesť“ poľskú kontrarevolučnú Solidaritu k nám;

- a napokon - roku 1939 - som rozbil prvú Československú republiku.

Keď som si toto všetko postupne zrátal, hovorím si, musel by som byť duplovaný génius, aby som to zvládol. Ale v tom čase to neboli žarty. Dobre som si uvedomoval, ak toto myslia vážne, je to na hrubý povraz. V lepšom prípade, pri úprimnej ľútosti a prezradení všetkých spoluúčastníkov mojej špionážnej aktivity, omilostenie na doživotie. Ešte dnes pri pomyslení na hodiny a hodiny, dni, mesiace strávené v tej prekliatej zasadačke mi behajú zimomriavky po tele.

Desil som sa, čo všetko si na mňa povymýšľali. A po rokoch som s opakovaným zdesením zistil, že indície na tie najťažšie obvinenia mohli byť celkom reálne:

Ako fotografovi sa mi prihodilo toto: Bol som na východe v regióne svojho rodiska. Pravdaže, s fotoaparátom vo Veľkej Lodine som si sfotografoval kostol. V Malej Lodine tiež. A v Ružíne, v dedine vysťahovanej pre priehradu, keď som obchádzal kostol a hľadal, z ktorej strany budem mať najlepšie osvetlenie objektu, prifrčal ku mne svalovec na motorke a začal sa vypytovať, kto som, čo tu robím a prečo fotografujem. Preukázal sa legitimáciou ministerstva vnútra a prikázal vybrať film z fotoaparátu. Ukázal som mu svoju Super-Ikontu s prstom na číselníku počítača políčok. Bola tam jednička, a červená bodka oznamovala, že prvé políčko je ešte neexponované. Uznal. Film mi ostal. A mal som šťastie, že už naexponované filmy som nemal so sebou, lebo nasledovala komplexná prehliadka. Musel som vyložiť všetko, čo pri sebe mám. Legitimácie, preštudoval aj povolenie na vstup do tlačiarne i papiere a papieriky a poznámkový zošitok. Pretriasali sme vrecká i kabelu. Tak špión, či nešpión? Indície boli až hmatateľné: v tej chvíli som nevedel, čo mi našepkali neskoršie roky: fotografoval som v najprísnejšie stráženom regióne - v horách nad Ružínom mali byť rozmiestnené vojenské raketové systémy! Ten svalovec si moju prítomnosť v Ružíne nenechal pre seba. Nálepku „špión“ som nosil na čele dávno pred prvým predvolaním na okresné oddelenie…

Ako filatelista mal som pomerne hustú korešpondenciu so zahraničím. S partnermi som si vymieňať FDC (obálky prvého dňa). Aj keď to bol hriech (devízový priestupok), príležitostne som do obálky priložil pár známok ani nie korunových katalógových hodnôt, aj to mohlo byť pre kontrolu nejaké „znamenie“. A starej pani Marie Broekhuisen do Holandska, ktorá ako dôchodkyňa (!) cez leto zbrázdila celú Európu, napísal som, že aj Československo je plné prírodných krás, hodno ho navštíviť. Ajhľa, pozvanie špiónky! Keby sa to bola dozvedela, smiech by ju bol triasol celý týždeň. Ale mne do smiechu nebolo, veď aj toto bol jeden z dôkazov, že všetku moju korešpondenciu strážia sliedivé oči. A navyše: práve v tom čase prebiehali procesy s filatelistami v Čechách. Budovali si výstavné exponáty s náboženskými motívmi a hľadali také na doplnenie v zahraničí. Špióni! A ja s nimi.

Esperanto ma očarilo ako mladého gymnazistu. Moja korešpondencia s vonkajším svetom bola v tomto umelom jazyku. ŠtB ho mohla pokladať za tajný, konšpiračný, až v druhom rade za jazyk kozmopolitnej buržoáznej ideológie. Keď som sa bránil, že sám Molotov na medzinárodnom fóre predniesol prejav v tomto jazyku, len som si priťažil. Ako som len mohol ministra zahraničia ZSSR tak pošpiniť!

Byť skautom v prvej ČSR bola nevinná zábavka mládenčeka v prvých rokoch gymnázia. Ale v rokoch terajších viac ako smrteľný hriech. Lebo: práve prebiehal proces s protištátnou diverznou skupinou mladých ľudí, ktorí sa označili nálepkou „skauti“. A že ja som bol ozajstný skaut v Košiciach, v dávnych časoch, to ich nezaujímalo. Už ma videli medzi nimi. Že medzi súdnym procesom a mojou skautskou zábavkou ubehlo možno tridsať rokov a za ten čas sme prekročili dva štátne útvary, to odohnali spakruky ako muchu.

A ešte návrat do predošlej štátnosti: rozbil som masarykovskú, či benešovskú republiku. O našej oktavánskej vývrtke som pri akejsi príležitosti hovoril kolegovi. Vrátila sa mi ani nie ako indícia, ale až rukolapný dôkaz. Keď nás po Viedenskej arbitráži vyhnali z Košíc, maturoval som v Prešove. A tu, ešte pred maturitou, 11. marca 1939, vyšli sme do ulíc. Taká výtržnícka manifestácia gymnazistov. No a ja som na väčší kartón ako výzvu napísal DNES SA NEVYUČUJE a vyvesil na bránu školy. Pri pochode mestom sme si troška zakričali, troška pospievali, za kostolom nás zastavila paľba z pušiek vojakov. Na zemi ostalo desať či dvanásť ranených. Bolo to 11. marca a 14. marca bol vyhlásený Slovenský štát. Jasné: Ja som rozbil prvú ČSR. Uveril by to niekto? Oni áno?

Môj „poľský“ hriech si vyžaduje iné dekorácie, iné javisko, iné miesto. Vrátim sa k nemu v ďalšom.

Hra pokračuje stále v Trnave. Jednotlivé dejstvá už neviem zaradiť chronologicky. Niečo možno posúvam, preskakujem, vraciam sa, ale obsah už psychodrámy ostáva pravdivý, aj keď sa kotúľajú len jednotlivé kamienky mozaiky.

Keď privriem oči, zvýšené hlavy, krik, búchanie po stole, prichádzajú ku mne ako z naplno pusteného rozhlásového prístroja. A keď odfiltrujem zvuk, vidím len rozďavené ústa Zástupcu a ruky s hrubým fasciklom, ako sa mihajú hore do vzduchu a dolu tresk na stôl. Hodiny a hodiny. Dni a dni. Zapínam zvuk. Kričí a kričí, a tresk a tresk. Hrubý fascikel udiera na stôl a ja na to hľadím vyjavene. Mám hrču v krku, nedarí sa mi vyraziť potrebné správne slová na výzvy: priznajte sa, nezapierajte, pozrite, čo všetko na vás máme, ale my chceme, aby ste to sám povedali, hovorte, hovorte, tresk, tresk, bude to pre vás poľahčujúca okolnosť.

Koľkokrát to bolo? Neviem. Všetko sa mi splieta do jednoho časového uzla. Leto, jeseň, zima, jar, túto fázu vstupov a odchodov na javisko ŠtB som si nazval podľa knihy Inberovej o obliehaní Leningradu: Skoro tri roky.

V jeden horúci letný predvečer, keď už po stole ani trieskať nevládal, utrel si čelo, ja tiež jarčeky potu. Povedal: ale je horúco a kývol na Druhého. A ten sa ma opýtal: Napijete sa sódy? Prikývol som. Priniesol pohár, v ruke som cítil, ako je vychladený, ako stúpajú bublinky. Keď som vypil, chvíľku sme sedeli ticho a ja som odrazu začal mať akýsi čudný pocit, že sa so mnou čosi deje. Teraz treba povedať, že som v živote bol samotár, trocha odľud, nezhovorčivý, najlepšie som sa cítil, keď som mohol byť ticho. A po tej sóde som zdesene vnímal, ako sa mi chce hovoriť. Možno som už aj otváral ústa, ale v hlave mi zaiskrilo: voda! Čo som to vlastne pil? A čo mám hovoriť? Áno, hovoriť, hovoriť, hovoriť… Čo všetko v jednej sekunde môže prísť človeku na myseľ! To, že na politických procesoch všetci hovorili. Na iných, na seba. Mne sa zdalo, že treba povedať, ako som posielal zakázané známky v liste, ako splatil francúzsky katalóg Yvert tak, že som vzácnejšie známky vlepil medzi dva kartóny, ako som platil za belgický časopis obálkami prvého dňa a že na mňa, že som skaut, vyzradil kolega, a že som rozbil republiku, druhý kolega. Všetko sa mi miesilo v hlave a nutkalo to vysloviť, ale súčasne sa mi vynorilo ohromujúce poznanie: Ale Husák nehovoril! Ja mám byť horší? A upriamil som sa na samé oznamovacie vety: Nie som špión, nemám nič s terajšími skautmi, nič tajné nefotografujem, nijaké správy neposielam, nijakých špiónov nepozývam, nijaké predpisy, zákony neporušujem… nijaké… nič… nikoho… opakujem do úplného vyčerpania. A zase, čo sa mi tisne na jazyk prehlušuje: nič… nikoho… s nikým… a znova a znova dookola. Neviem, ako dlho to trvalo, možno minútu, dve, ale dnes si myslím, že to bola celá večnosť.

Ešte som nepopísal javisko. Od brány na poschodie a naspäť len so sprievodom. Takmer za ruku. Hore väčšia kancelária, či menšia zasadačka. Väčší stôl. Keď ma prvý raz usádzali, vybral som si stoličku tak, aby som mal svetlo od obloka za chrbtom. Ale ako som si sadal, Zástupca ma rázne odtiaľ odohnal slovami: tam nie, tam nie, tá je rozvŕzganá. Sadol som si tam, kam ukazoval prst,

ale stačil som si všimnúť, že pod doskou stola, pred stoličkou, kam som sa chcel usadiť, bolo to za vrchstolom, je akási aparatúra. Neskôršie som si vymyslel (?), že to mohlo byť zariadenie, odkiaľ spúšťalo, či kontrolovalo zaznamenávanie hlasu.

A bol napokon zase letný večer, vzduch v miestnosti až nedýchateľný. Bol som nielen spotený, ale až akýsi pripečený, ako keby ma boli obracali na ražni. Otázky jedna za druhou sa sypali tak husto, že nebolo možno medzi ne vstúpiť. Skôr som nezmyselne habkal, ako ich vyvracal. A napokon zase: Ale je horúco! To konštatoval Zástupca. Druhý prevzal iniciatívu: Prinesiem sódu? Zástupca prikývol. Objavili sa na stole na podnose tri poháre. Plné. A farebné. Jeden bol nasmerovaný ku mne. Akýmsi čudným inštinktom, mohlo to vyzerať, že si vyberám inú farbu, siahol som po pohári vzdialenejšom odo mňa. A zase rázne zahriaknutie: Ten nie, ten nie! Druhý mi chytil ruku: ten je vyštrbený! To sú len zvyšky zo súpravy, u nás sa všetko porozbíja.Vypili sme. Ja zase jedným glgom. Chvíľku sme hovorili, teraz samé taľafatky, ako že sklo sa vždy môže rozbiť, a tak. Potom sa Druhý opýtal: Už môžem? Zástupca prikývol. A ku mne: napíšete prehlásenie. Druhý položil predo mňa papier a pero: A zástupca začal diktovať: Prehlásenie. A v tej chvíli zase pocit, že sa deje čosi čudné. Ani po takmer tridsiatich rokoch nevedel by som vyjadriť, čo, či aké to bolo. Videl som obidvoch, ale akoby neprítomných. A ja som si pripadal, že som sám. Nevnímal som celok, v pamäti som mal detaily, ako keď v hľadáčiku fotoaparátu zaostrujem s celkom otvorenou clonou na blízky predmet. Zástupca mal špinavý golier, aj manžety na košeli, jedno pero je predo mnou, Druhý má jedno v ruke, pozadie je rozostrené. Zástupca opakuje: Prehlásenie: Už držím pero, ale vo mne sa búri slovenčinár a píšem Vyhlásenie. Zástupca diktuje vety. Píšem slová: Píšem inakšie, ako mám vo zvyku. Násilne pritískam pero, časti písmen „pod linajkou“ ešte viac zdôrazňujem. Veľmi nevnímam obsah vyhlásenia. Až po rokoch som zrekonštruoval tri základné myšlienky: že budem podporovať naše socialistické zriadenie, že nepriateľov nášho socialistického zriadenia ohlásim príslušným orgánom ministerstva vnútra a že o všetkom zachovám mlčanlivosť. Dnes som veľmi zvedavý: dať ten záznam grafológovi. Bolo by zaujímavé, čo by z tých riadkov vyskúmal.

Čo po tomto zápise nasledovalo, neviem. Ten večer mi celkom vypadol z pamäti. Ako keby v mojom živote neexistoval. Ako keby mi boli do hlavy naliali zmizík. Až možno rok či dva pred nežnou, keď som večer vychádzal z lekárne na Sedlárskej, takmer som vrazil do Druhého. Bol viditeľne pod parou, azda až priateľsky sa priznal ku mne a vyjavil mi, že práve naňho nadávali z londýnskeho rozhlasu. Nerozlúštil som, či ho to mrzí, alebo sa musí s tým pochváliť. Ale toto stretnutie bolo pre mňa oslobodzujúce. Ako keby niekto zvrtol kľúčom, či spúšťacím mechanizmom v mojej pamäti, akoby zázrakom sa otvorila, a začali sa mi vynárať veci minulé.

Ale detaily toho večera sa ešte nevynorili. Treba čakať na dajaký ďalší impulz, lebo stále neviem, ako dlho som tam ešte ostal, kto ma odviedol dolu k bráne, ako som prišiel domov, či som večeral, či som dačo hovoril, či som šiel hneď spať. Nič, nič z toho.

Prvú sódu som si pre seba nazval: rozväzovač jazyka. Druhú: zmizík. A naplnil som si hlavu jedinkou myšlienkou: drogy! V predošlom príspevku som vyzýval „klientov“ ŠtB, ktorí prípadne pili nejakú sódu, aby sa prihlásili. Výzvu mi redakcia škrtla. Teraz: našli by sa takí, čo by potvrdili môj azda - výmysel?

Ten zmizíkový večer na okresnom oddelení v Trnave bol tuším posledný, lebo neviem o tom, že by som bol dostával ďalšie kartičky, či iné výzvy. Tak koniec trnavskej psychodrámy. Opona padla. Ale to som nemohol predvídať, že po rokoch budem ešte hercom v ďalšej hre - bratislavskej.

Presťahovali sme sa do Bratislavy. Provinčné divadlo ostalo za chrbtom. Slávabohu, svätý pokoj! Ale kdeže. Po pár rokoch sa jeden kolega z mojej kancelárie z času na čas na hodinku-dve strácal. A po návrate prinášal, a ukazoval mi doma nevídané knižky. Slovenské vydania zo zahraničia. A začal mi aj vnucovať. Odolával som, kým sa mi nedostala do ruky zbierka básní Karola Strmeňa Znamenie ryby. Nechal som si ju: O pár dní zazvonil telefón: Á, veď my sa poznáme z Trnavy… stretali sme sa… Bol to Druhý. Prikázal mi tam a tam. Stretli sme sa na ulici. Pri ňom bol ďalší. Zoznámil ma s ním.

A už vychádzal na svetlo božie ďalší môj hriech: poľský. Začína sa nová hra, nové výstupy, noví herci. Ešte v Trnave písal som si s poľským spisovateľom M. j. Kononowiczom. V Trnave ma navštívilo pár poľských spisovateľov a žurnalistov. Pozvali ma do Lodže na „jar básnikov“. Bol som tam. Potom poľská návšteva v Bratislave. Potom mi vynikajúci poľský spisovateľ Jan Dobraczyński poslal svoju novú knihu s venovaním. M. J. Kononowicz tiež. Jeho syn bol na vedeckom sympóziu v Bratislave. Veľa-veľa Poliakov okolo mňa. Postupne som sa so všetkými pochválil kolegovi. Zakaždým telefón (nie kartičky). A už som mašíroval, teraz na preslávenú „februárku“. Téma: kontrarevolučná poľská Solidarita. Kto, s kým, kedy, kde? A o čom? Akí poľskí spisovatelia, akí novinári? Už neboli takí krutí ako trnavskí. Nie psychodráma, skôr smutnokomédia.

Možno sami vedeli, že to, že „chcem previesť poľskú Solidaritu k nám“, nie je ani pravda, len si musia odfajknúť služobnú tému a čas. Ale aj to poriadne otravovalo.

Do toho možno zapadala reťaz čudesných návštev ľudí, ktorí cielene za mnou prichádzali. Prvý bol černoch, ktorý chcel odo mňa akúsi nedefinovateľnú pomoc. Hovoril po taliansky (môj kolega vedel, že čosi s taliančinou mám), ale nijakej pomoci sa odo mňa nedovolal. Konečne začali v tomto divadle vystupovať aj ženy.

Prvá žiadala tiež akúsi nedefinovateľnú pomoc. To už bolo priehľadnejšie. Druhá chcela tiež pomoc. Tá bola vytrvalá. Prišla aj druhý raz. Teraz som jej nastrčil päťdesiatkorunáčku. Asi to nebolo to, ale aby sa nehovorilo, so zdráhaním vzala. A prišla tretia, Poľka (!). Chcela, aby som ju zamestnal. Posielal som ju na úrad práce. Nie, nie takto, ale načierno! Prejavovala veľké city, ale slzy som jej neutieral. Aj politika: Mrňavý okuliarnatý pánko chcel, aby som mu vysvetlil politiku nemeckých strán CDU-CSU. Poslal som ho za známym zahraničiarom do rozhlasu. Nie, rozhlas nie, ale čo si ja myslím. A napokon dvaja rázni chlapíci. Hovorili po poľsky. Idú na bicykloch z Poľska do Ríma pozdraviť poľského pápeža. Bolo to tesne po konkláve. Chceli odo mňa odkaz poľskému pápežovi. Hovorím: pozdravili sme ho viacerými článkami. Ale nie, to nie, vraj odkázať niečo také, nie na písme, ale také, čo sa dá len ústne sprostredkovať… Tu sa už celé moje vnútro smialo nad takou úbohou konšpiráciou. Odišli veľmi znechutení. Za nimi zapadla opona posledného dejstva v dvoch hrách, v ktorých som účinkoval.

V súvislosti so „sódou“ som spomenul drogy. Bolo by naozaj zaujímavé zistiť, koľkým „pacientom“ liečitelia z ŠtB ponúkali „sódu“, či inú tekutinu. Podľa svojich skúseností pokladám za „pravdepodobné, hraničiace s istotou“, že ŠtB drogy používala. A predpokladám, že praktizovala aj priamu hypnózu a bola aj pri pokusoch s parapsychológiou. O hypnóze dôveryhodné dôkazy nemám. Ale ku parapsychológii toto: V Trnave existovala skupina ľudí využívajúca parapsychologický fenomén. Na čele stredoškolský profesor L. Viazali sa predovšetkým k historickým výskumom: Nitriansky hrad v 9. stor. a Metodov hrob. Úspešne vyriešili aj stratené veci, aj nejaké kriminálne prípady. Medzi dobré médiá patrili tiež stredoškolský profesor Š. a jeho žiak. Meno toho už neviem. Pri jednom sedení médium prekvapene, ale i zhrozene, vykričalo vetu: „Tu mi niekto cloní.“ Prof. L. ho hneď odvolal z akcie a v skupine nastalo znepokojenie. Bolo ešte jedno sedenie. To sa zameralo na ŠtB. Stopa viedla tam, ba ešte ďalej… To bola posledná akcia. V skupine zničili všetky záznamy, rozišli sa a už sa ani osobne nestretali.

Ako čerešničku na „šľahačke“, ktorú som dodnes neprehltol, či krížovku, ktorej tajničku nie a nie rozlúštiť, boli dve stretnutia s mojím brastislavským tieňom. Pozvanie, či skôr rozkaz prísť do cukrárne. Prišiel som presne na minútu. Už tam bol. Medzi dúškami presso kávy sme si vymenili pár konvenčných viet. Keď dopil, zodvihol sa a odišiel. Ostal som prekvapený, lebo som nevedel pochopiť, čo to môže znamenať. Rozhliadol som sa po miestnosti a uvedomil som si: on sedel bokom do miestnosti, tak, že bol až nepostrehnuteľný, mňa posadil tak, aby som bol dobre na očiach. Svitlo mi, že som práve na tej stoličke sedel preto, aby niekto videl. Poobzeral som si hostí, ale nič zvláštne som na nikom nepobadal. Tak som zatiahol cech, v tom čase tuším osem Kčs a odišiel som zmätený.

A po tom zážitku posledný: sedel som v Poľskom kultúrnom stredisku, chodil som tam do knižnice a prelistovať si noviny a časopisy - našiel ma tam. Správal sa tak hrmotne, že nemohol byť triezvy. Posedel pri mne a odišiel. Vŕta mi v hlave: je to náhoda, že cukráreň, dnes lekáreň, bola práve oproti Poľskému kultúrnemu stredisku?

Pred časom zmyslel si môj vnuk, že ma oboznámi so zázrakom súčasnosti - internetom. Povodil starého človeka po monitore po celom svete a potom si zmysle, či tam niekde nenájde aj moje meno. A našiel. S veľavravným prídomkom „duvěrník StB“. Pravdaže, myklo ma. A myklo ma ešte raz, keď ma v ďalšom zozname povýšili na „informátora“. No konečne možnože právom, lebo sa ma pýtali aj na pár mojich kolegov a známych. A ja som odpovedal - „informoval“. Vypytovali sa, ako ich hodnotím. Pikantné na tom bolo, že otázky som mal zodpovedať na tých, ktorí na mňa preukázateľne donášali. Odpovede si opakujem ešte aj dnes: „Oddaný Československej socialistickej republike“. „Oddaný nášmu ľudovodemokratickému zriadeniu.“ Či im to pomohlo vtedy, neviem. Či im to pomáha dnes, to sa nikdy nedozviem, už sú na pravde božej.

Ale ešte sa treba vrátiť k „dôverníkom“ a „informátorom“. A to, ako sa nimi mohli stať, keď sa s príslušníkmi ŠtB v živote nestretli. Pars pro toto:

Keď ma oslovil môj bratislavský „tieň“, vyslovil pre mňa prekvapujúcu vetu: „Veď my sa už poznáme“. Pozrel som naňho neveriacky. Nikdy som ho nevidel, nikdy som ho nestretol. „Ale áno - zopakoval - boli sme spolu v Michalovciach“. „Nikdy som v Michalovciach nebol.“ „Ale áno, boli sme tam spolu na primíciách!“ Svitlo mi, celkom som na to zabudol. Bol som tam, aby som napísal pár riadkov o tamojšej primičnej slávnosti. Rozprával som sa pritom s mnohými ľuďmi, pravda, ako medzi „svojimi“, v kostole, na ulici, na farskom dvore. Je celkom možné, že som s tým z ŠtB sedel aj pri slávnostnom obede a rozprávali sme sa, veď predsa neboli sme múmie. O čom sme sa mohli rozprávať? O tom, že je to pekná slávnosť, že je tu „milión“ ľudí, že novokňaz už vie, kde bude kaplánom, že je dosť fár neobsadených, lebo starí kňazi vymierajú a mladých je nedostatok, že fakulta v Bratislave prijíma obmedzený počet bohoslovcov a podobne. Možno tam bol len ten jediný z ŠtB, ale možno tam boli aj desiati, ktovie? A každý sa s kýmsi rozprával. A koľkí sa takto mohli nevedomky stať „informátormi“? Na tejto primičnej slávnosti, na desiatkach iných na Slovensku, na iných cirkevných slávnostiach, pri iných príležitostiach? Všade mohli byť nepozvaní „hostia“ s dlhými ušami, zápisníkmi, diktafónmi…

Svetlo poctivej práce

Keď 1. septembra 2004 v Sieni ústavy na Bratislavskom hrade na návrh Slovenskej vlády prezident republiky Ivan Gašparovič odovzdával Júliusovi Paštekovi Rad Ľudovíta Štúra I. triedy, jedno z najvyšších štátnych vyznamenaní, málokto si v širšej verejnosti uvedomoval koho hlava nášho obnoveného štátu takýmto okázalým spôsobom ocenila. Nebolo to jeho prvé ocenenie za celoživotný prínos k rozvoju slovenskej, kresťanstvom inšpirovanej kultúry. Na jar tohto roku dostal Cenu ministra kultúry Slovenskej republiky. V roku 2001 to bol Doktorát Honoris Causa Trnavskej univerzity. Všetkým týmto poctám predchádzalo v roku 1999 najvyššie cirkevné vyznamenanie pre laikov Veľký kríž rytierského rádu sv. Gregora Veľkého, ktoré mu udelil pápež Ján Pavol II.

Kto je vlastne nositeľ týchto najvyšších ocenení a pôct, ktoré mu udelila Katolícka cirkev a Slovenský štát ?

Profesor Július Pašteka je svojou formáciou i erudíciou literárny, divadelný, filmový vedec, estetik a kulturológ. Ocenenia získal za svoje vyše polstoročné vedecké dielo, ktoré je u nás ojedinelé svojím rozsahom, záberom i hĺbkou. Najvyššie cirkevné a štátne vyznamenania dostal nielen za svoju vytrvalú, húževnatú, serióznu a precíznu vedecko-pedagogickú činnosť, ale aj za svoje nekompromisné životné postoje počas komunistického režimu. Patrí k významným slovenským odborníkom, ktorí sa „ani nepomýlili, ani sa nedali pomýliť“. Jeden z mála slovenských vzdelancov, ktorý nepotebuje zo svojej minulosti nič naprávať, nič odvolávať, nič zastierať. Bol a zostal kritickým intelektuálom. Nepodľahol ani politickým tlakom, ani ideologickým nátlakom v oblasti svojich vedeckých záujmov a nezapredal - ani ako človek, ani ako vedec - svoj uvedomelý kresťanský svetonázor. Potvrdzuje to aj jeho zaujímavý životopis, ktorý je obrazom a predobrazom niekoľkých slovenských generácií, ktorým tvorivé krídla pristrihla komunistická moc.

Narodil sa 16. júla 1924 v Seredi, zmaturoval v roku 1943 v Trenčíne, študoval filozofiu a francúzštinu na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. V roku 1946 navštevoval Literárno-filozofickú fakultu Štátnej univerzity fakulte v Lausanne (Vaud) vo Švajčiarsku. Vysokoškolské štúdium zakončil v roku 1950 doktorskou prácou Umenie a výchova : Príspevok k teórii estetickej výchovy. Hneď na to sa stal odborným asistentom pre oblasť modernej francúzskej literatúry v Literárnovednom ústave Slovenskej akadémie vied a umení (SAVU). V priebehu jedného roka napísal monografiu Honoré de Balzac : Úvod do problematiky jeho diela. Táto práca však knižne nevyšla, pretože v roku 1951 ho na základe obvinenia z tzv. kozmopolitizmu - čo súviselo s vtedajšími čistkami v Sovietskom zväze - prepustili zo zamestnania. Jeho „kozmopolitizmus“ spočíval v tom, že sa orientoval na výskum západoeurópskych literatúr.

Nasledujúce desaťročie bol kmeňovým redaktorom Slovenského vydavateľstva krásnej literatúry (SVKL) v Bratislave, neskorší Tatran. Tu pôsobil ako vedúci redakcie teoretických literatúr (publikácie o literárnovednej, divadelnej a filmovej tvorbe), založil a redigoval nemarxistickú edíciu Knižnica estetického vzdelávania (KEV), písal sprievodné štúdie do prekladov svetových autorov (nemeckých, severských, francúzskych, ruských). V roku 1963 sa mohol vrátiť do do Slovenskej akadémie vied (Ústav slovenskej literatúry, Ústav divadla a filmu, Umenovedný ústav, Kabinet divadla a filmu, spočiatku v Kabinete orientalistiky), redigoval odborný časopis Slovenské divadlo - revue pre dramatické umenie (1956 - 1969).

Od roku 1972 začal externe prednášať na Vysokej škole muzických umení (VŠMU) - zo začiatku tzv. medziumeleckú komparatistiku, neskôr teóriu divadla, teóriu filmu a teóriu kultúry. V roku 1966 prácou Kapitoly z dejín svetového divadla, so štúdiami v rozpätí od Shakespeara po Dürrenmatta obhájil vedeckú hodnosť kandidáta vied. V roku 1970 odovzdal na vydanie objemný rukopis Estetické paralely umenia, ktorý však vyšiel až v roku 1976. Tento titul mal dostať tzv. štátnu cenu a ocenenie najkrajšej knihy roka, ale „najvyššie politické miesta“ knihu zakázali ako nemarxistickú - a autorovi zamedzili akýkoľvek ďalší vedecko-pedagogický postup, napríklad aj habilitáciu na docenta na VŠMU.

V roku 1982 odovzdal ďalšiu veľkú monografiu Slovenská dramatika v epoche realizmu, ktorá bola opäť „pozdržaná“ a mohla vyjsť až po páde komunistického režimu v roku 1990.

Prvý raz ho rehabilitovali počas Dubčekovej jari roku 1968 za neodôvodnené obvinenie z kozmopolitizmu, druhý raz sa dožil rehabilitácie až v roku 1990. V tomto roku za dielo Slovenská dramatika v epoche realizmu získal vedeckú hodnosť doktora vied a bol vymenovaný za vysokoškolského profesora filmológie a teatrológie na Vysokej škole múzických umení (VŠMU).

Július Pašteka je autorom monografie Literárna siluetka J.W. Goetheho (1957), spoluautorom diel: Majster Pavol z Levoče : Tvorca vrcholného diela slovenskej gotiky (1. vyd. 1961, 2. vyd. 1964); Meister Paul von Leutschau (Praha 1961); Teória dramatických umení (1. vyd. 1979, 2. vyd. 1981).V tomto období publikoval v Slovenskom divadle okolo 200 filmologických i teatrologických príspevkov, stovkami hesiel prispel i do dvojzväzkovej Encyklopédie dramatických umení Slovenska (I - II, 1989 - 1990). Postupne vydal ďalšie vlastné diela: Pohľady na slovenskú dramatiku, divadlo a kritiku, I - II (1998), Eseje o svetových dramatikoch (1998), Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny (2002).

Skôr než sa Július Pašteka stal interným zamestnancom vydavateľského družstva LÚČ, editorsky pripravil na vydanie viaceré knižné diela, napr. knihu Alexandra Matušku Medailóny (1960) alebo knihy Jozefa Felixa Kritické reflexie (1985), Domov i svet (1986), Na cestách k veľkým (1987), V sprievode majstrov (1988), Európske obzory (1989), Literárne križovatky (1991). Editorsky pripravil Rekviem za živých Pavla Straussa (1991) a Svätorálske legendy Valentína Beniaka (1992).

Do vydavateľstva LÚČ nastúpil po desaťročnom „nadsluhovaní“ v Slovenskej akadémii vied v roku 1995. Vo funkcii vedeckého redaktora sa venuje editorskej činnosti dodnes. Jeho práca nespočíva len v zhromažďovaní publikovaných či rukopisných prác literárneho, filozofického, umenovedného, teologického rázu slovenských katolíckych autorov - zväčša kňazov, ktorým komunistický režim nielenže zakázal publikovať, ale ich aj väznil -, ale aj v ich kritickom textologickom spracovávaní a v ich novej, odbornej interpretácii aj hodnotení (v podobe obsiahlych úvodov či doslovov).

Takto jeho zásluhou vo vydavateľskom družstve LÚČ vyšli diela reprezentatívnych mysliteľských a kultúrnych katolíckych osobností: Súborné dielo Janka Silana v 8 zväzkoch (1995 - 1998); monografie Ladislava Hanusa: Romano Guardini, mysliteľ a pedagóg storočia (1994), Kostol ako symbol (1995), Človek a kultúra (1997), Princíp pluralizmu (1997), Pokonštantínska Cirkev (2000), Spomienky na Ferka Skyčáka (2001), Umenie a náboženstvo (2001), O kultúre a kultúrnosti (2003), a monografie Jozefa Kútnika-Šmálova: Prvý učiteľ slovienskeho národa(1999), Litánie loretánske (1999), Kritika ako poznávanie a hodnotenie (2004); básnická zbierka Viliama Turčányho Srdce zve a vyzváňa (1998); rozhovory kardinála Jána Chr. Korca Spomínam, premýšľam, vyznávam (1999), výber z diela Ferka Skyčáka Kritické reflexie filozofa a teológa (2000); výber z diela Jozefa Špirku Dejiny a umenie očami historika (2001); prvý zväzok súborného diela Paľa Ušáka-Olivu Torzo literárneho diela (2004).

Zvláštnu zmienku si zasluhujú Lexikón katolíckych kňazských osobností Slovenska (2000), ktorého Július Pašteka bol vedúcim autorského kolektívu, a „last but not least“ jeho monografia Tvár a tvorba slovenskej katolíckej moderny (2002).

Je to skutočne značný počet titulov, ktorými sa za posledné desaťročie zviditeľnila slovenská katolícka literatúra a jej eminentní predstavitelia.

Profesor Július Pašteka sa editorsky zaslúžil aj o vydanie ďalších autorov i diel v iných vydavateľstvách: pripravil básnickú trilógiu z diela Karola Srmeňa: Testament (1999), Strieborná legenda (2000), Znamenie ryby (2001), jeho preklady Mihaila Eminescu Ďaleko od teba (1999) a Havran od Edgara Alana Poe (preklady K. Strmeňa a ďalších, 1. vyd. 2000, 2. vyd. 2003); pripravil básnickú trilógiu z diela Rudolfa Dilonga: Hviezdy a smútok (2002), Cesty a stesky (2002), Pieseň lásky (2002), básnické dielo Mikuláša Šprinca Do večna tečie moja rieka (2003) monografiu Jozefa Felixa François Villon - bohém, básnik, baladik (2004).

Oprávnene sa možno domnievať, že málokto by bol schopný podať v takom vysokom veku taký pracovný výkon ako Profesor Július Pašteka, ktorý do vydavateľského družstva LÚČ nastúpil ako sedemdesiatnik a teraz zavŕšil svoju požehnanú osemdesiatku.

Toto vzácne životné jubileum Profesora Júliusa Pašteku je pre LÚČ vďačnou príležitosťou vzdať mu úprimný hold vďaky, ktorým je tento výber z jeho starších i novších literárnych štúdií Literatúra ako svetlo.

V roku 1996 Július Pašteka napísal pre Literárny týždenník: „Vnútorne som sa vždy opieral o kresťanský svetonázor, ktorý nepripúšťa nielen nijakú mravnú lož, ale ani lož noetickú, lož vedeckú... Stále mi je bližšie - ako mi bolo vždy blízke - čo som čítal v slávnej Carylovej knihe Hrdinovia: ‚Nijaký kult oficiálnych reprezentantov, ale úcta a obdiv k mlčiacim ľuďom, ktorí sú roztrúsení v spoločnosti, mlčky premýšľajú, mlčky pracujú, noviny o nich nikdy nepíšu a predsa práve oni sú soľou zeme'. A ešte jedno sa mi natrvalo zadrelo z Carlylovej knihy: ‚Silný nie je ten, koho ani šiesti neudržia, keď sa rozzúri. Lež taký, čo keď mu naložia obrovský náklad, pomaly a pokojne donesie tento náklad, ako alpskí nosiči, bez toho, aby sa zapotácal, či klesol.'“

Keď mu výberom z jeho kľúčových literárnohistorických statí pri príležitosti jeho osemdesiatin vďačíme za jeho celoživotné spisovateľské dielo, ktoré zásadným spôsobom obohatilo slovenskú, kresťanstvom inšpirovanú kultúru, zvlášť vedu o divadle, vďačíme sa mu predovšetkým za jeho osobný i osobitý vklad pri sceľovaní slovenskej literatúry a za prínos, ktorým sa pokúsil slobodnému a samostatnému Slovensku vrátiť tých jeho katolíckych básnikov a spisovateľov, ktorých moloch červenej posadlosti násilne umlčal (Ladislav Hanus, Jozef Kútnik-Šmálov, Janko Silan, Jozef Špirko, Paľo Ušák-Oliva) alebo vyhnal z rodnej vlasti (Rudolf Dilong, Karol Strmeň, Mikuláš Šprinc, Andrej Žarnov). Sľubujeme mu, že nikdy nezabudneme na zápas o kresťanskú tvár Slovenska, Európy, ľudského pokolenia putujúceho Adventom. Bohu, nášmu národu a našej slovenskej vlasti,

Vyšla pozoruhodná kniha

Prof. Karol Virsík, ktorého sme predstavili v nedávno publikovanom rozhovore, vydal v týchto dňoch knihu spomienok Odchádzam s Hippokratom. O knihe vari nemožno napísať výstižnejšie, ako to urobil kardinál Ján Chryzostom Korec, keď v liste adresovanom jubilujúcej osobnosti, deväťdesiatročnému prof. Virsíkovi, ktorý šesťdesiatšesť rokov aktívne pôsobil ako lekár, napísal odkaz celému lekárskemu stavu a všetkým nám:

„Som rád, že Vaša kniha uzrela svetlo sveta a že sa rozletí po Slovensku pod obsažným titulom Odchádzam s Hippokratom. Prvý význam tohto titulu by som dal chápať tak, že dnes mnohí lekári opúšťajú Hippokratovu prísahu slúžiť životu, chrániť ho a tým zachraňovať človeka. Dokazuje to nielen problém potratov a eutanázie, ale aj iné názory a prax. To akoby Hippokrates odchádzal od nás zo Slovenska, z Európy a zo sveta a Vy vo svojej vernosti Hippokratovej prísahe akoby ste odchádzali s ním. No titul knihy sa dá chápať aj omnoho pozitívnejšie. Napriek všetkému, čo sa okolo nás deje, uzatvárate svoj život lekára a učiteľa verný Hippokratovi a jeho prísahe. A to je akoby Váš odkaz všetkým, ktorí chcú zostať verní človekovi, národu, Európe a svetu. Bol by som rád, keby takto pochopili Vašu knihu všetci, ktorí po nej siahnu a aby ich Vaša kniha utvrdila vo vernosti voči životu a nenahraditeľnej hodnote, ktorou je a mal by byť každý človek v postoji a činnosti každého lekára. Želám Vám, pán Profesor, aby Vaša kniha priniesla nám všetkým čo

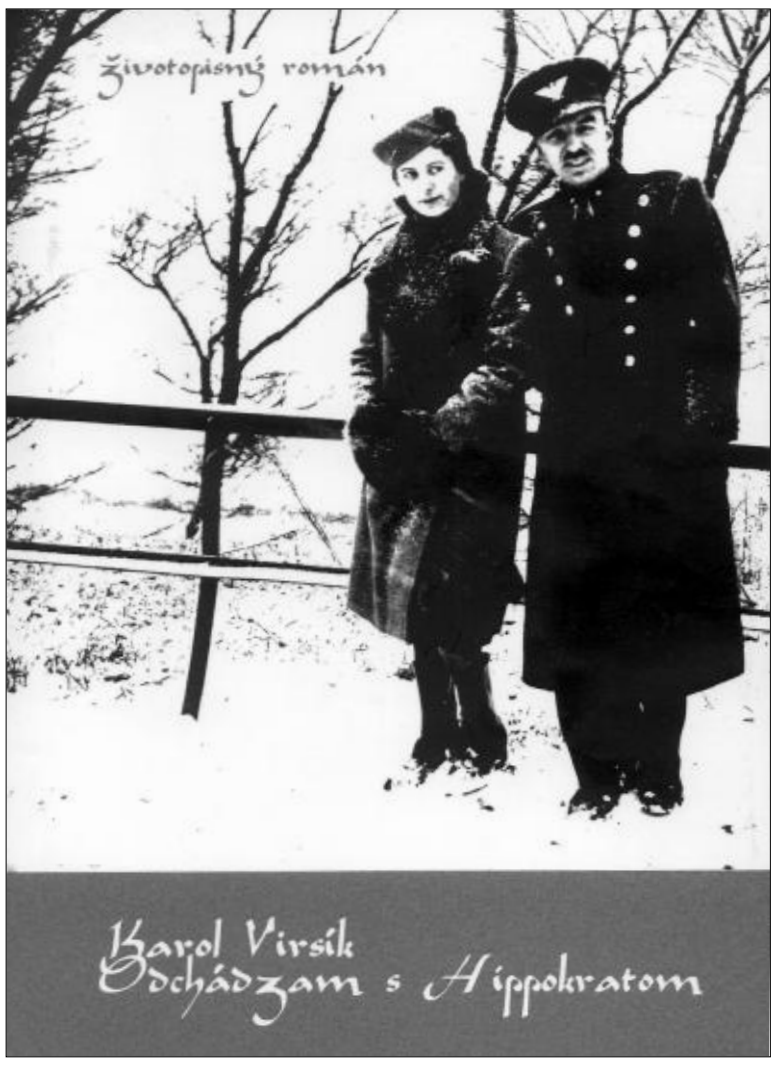

Aforizmy

Až na konci cesty zistíš, že si na začiatku ďalšej.

Kto má nervy zo železa, priťahuje blesky.

**Ak má každý človek právo na šťastie,
sme tým najprávnejším štátom na svete.**

Keby manipuláciu uznali za šport,
to by bolo vrcholových športovcov!

Chôdza špiní nohy, ale čistí hlavu.

Keď sa zima nahnevá, vyplazuje snehové jazyky.

Osol má oslicu, a predsa je tupý.

**Ľudia sú ekvivalentom chobotnice.
Zväčša chápu len chápadlami.**

Úprimne povedané, mám radšej gramatický diktát ako spoločenský.

ANTONÍM DRŠKA

JOZEF M. RYDLO

Advokát slovenskej pravdy

In memoriam Jozef A. Mikuš
(* 3. júl 1909, Krivá – † 19. máj 2005, Krivá)

V súčasnosti majú ľudia tendenciu zaujímať sa len o to, čo je plné senzácie, čo bije do očí a trhá uši, útočí na ich city a pudy, pričom často zabúdajú na múdrosť predošlých pokolení. Avšak tak, ako človek nemôže žiť bez spomienok, tak ani národ nemôže žiť bez tradície.

Každé obdobie, aj to, čo prechádza tými najťažšími skúškami, má našťastie svetielka, ktoré nikdy nezhasínajú. V dnešnej dobe je jedným zo slovenských stálic Jozef A. Mikuš, ktorý sa vďaka Bohu dožil v dobrom zdraví svojich 95. narodenín. Jozef A. Mikuš sa múdro zaoberal takými vecami, ktoré sa, na rozdiel od senzácií, rýchlo nemenia. Nepristavoval sa pri zanedbateľných udalostiach a efemérnych radostiach života, ale zaujímal sa o večné pravdy, ktoré sú zakotvené v nemennej tradícii slovenského národa, európskej civilizácie a kresťanstva.

Jozef A. Mikuš, profesiou právnik, diplomat, historik, politológ, vysokoškolský profesor, ale aj kultivovaný spisovateľ, pôsobivší v zložitých súradniciach 20. storočia, ktoré poznamenali dve obludné totality, nacistická a komunistická, bol mimoriadne talentovaným vzdelancom. Práce, ktoré uverejnil, poukazujú na šírku a hĺbku jeho intelektuálnych záujmov. Tie sa neobmedzovali len na právne vedy či politológiu alebo európsku históriu a medzinárodné vzťahy – disciplíny, ktoré prednášal na amerických univerzitách. Mikušov záber bol široký, čo dokazovali aj jeho takmer encyklopedické vedomosti. Jeho diela, ktoré sú napísané jasne a elegantne, či sú už napísané po slovensky, po francúzsky alebo po anglicky, vyjadrujú dôveru v poslanie slovenského vzdelanca, ktorým je obhajoba podstaty slovenskej politickej individuality, prameniacej z kresťanstva, vďaka ktorému *„slovenský národ pod ochranou Boha Všemohúceho od vekov sa udržal na priestore mu určenom, kde s pomocou Jeho, od ktorého pochádza všetka moc a právo, zriadil si svoj slobodný slovenský štát“*.

Jozef A. Mikuš sa usiloval nás inšpirovať, aby sme nasledovali jeho šľachetný príklad, aby sme si volili len vysoké ciele a aby naše konanie za akýchkoľvek okolností viedli iba vznešené ideály. Nabádal nás, aby sme si zo srdc a duší vyrvali nenávisť a nahradili ju vierou a láskou, lebo nič nemôže nahradiť dobrotu. Nezostával len pri slovách a princípoch, ale ich aj uplatňoval v praxi.

Dielo Jozefa A. Mikuša je trvalým prínosom pre slovenskú, kresťanstvom inšpirovanú vzdelanosť a kultúru. Tým, ktorí chcú a vedia čítať, pôvodca v ňom predkladá šľachetné zmýšľanie Slovákov a ich zmysel pre pravdu, právo a spravodlivosť, ale aj ich zmysel pre krásu a noblesu života. V životných skúškach, ktorých jeho pokolenie zažilo nemálo, vždy podával svedectvo o láske k Bohu, k slovenskej vlasti, o kresťanských identifikačných súradniciach slovenskej národnej osobitosti v kontexte stredoeurópskom i celoeurópskom.

Kto bol tento človek, ktorý zo svojich 96 rokov prežil väčšiu polovicu života v exile, v dobrovoľnom vyhnanstve? Kto bol tento človek, ktorého meno patrilo medzi mená tých ľudí, ktorí „zradili a opustili vlasť“? Kto bol tento človek, ktorého dielo patrilo medzi *libri prohibiti,* proti ktorému okiadzači červenej posadlosti nariadili „bojovať ako s nepriateľským“?

Jozef A. Mikuš pochádza z rodiny, ktorej korene sú v Krivej na Orave, kde sa narodil 3. júla 1909. Do škôl chodil v rodisku, potom v Trstenej, v Spišskej Kapitule a v Levoči, kde v roku 1929 zmaturoval. Po maturite sa zapísal na Právnickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, pričom mal možnosť študovať aj v Innsbrucku a v Dijone. Roku 1934 promoval. Od roku 1935 pracoval na Ministerstve zahraničia Č-SR v Prahe, od 14. marca

Jozef A. Mikuš

1939 v Bratislave na Ministerstve zahraničných vecí Slovenskej republiky, ktorú neskôr reprezentoval najprv ako tajomník Slovenského vyslanectva v Ríme, potom vo funkcii chargé d'affaires Slovenskej republiky v Madride. Po návrate zo Španielska sa stal šéfom protokolu prezidenta republiky.

Po skončení druhej svetovej vojny v apríli r. 1946 ho preverili a pracoval v službách Slovenskej národnej rady, kde mu bol priznaný rang radcu odboru. V tom čase sa aj oženil s Francúzkou Renée Perréalovou z Pregninu, v kraji Pays de Gex, na francúzsko-švajčiarskej hranici. V rokoch 1945 až 1948 bol až tri razy uväznený a keď ho prišla polícia zatknúť po štvrtý raz, tak na Kvetnú nedeľu roku 1948 za dramatických okolností utiekol cez Budapešť a Viedeň do Francúzska. Žil a pôsobil v Paríži. Bol členom Slovenskej národnej rady v zahraničí a politicky gravitoval k federalizačným mienkotvorným zoskupeniam stredo- a východopeurópskej emigrácie. V decembri r. 1951 emigroval s manželkou Renée a dcérkou Izabelou do Spojených štátov amerických a usadil sa vo Washingtone, D. C. Od 1952 do 1958 bol vedúcim kancelárie Slovenskej ligy v Amerike v hlavnom meste USA. Od roku 1959 až do roku 1961 vyučoval históriu na St. John's University v Jamaica (New York). Pracoval aj ako tlačový korešpondent (1952 – 1957) a ako právny knihovník (1965). Neskôr pracoval ako konzultant a prekladateľ pre Štátny department (Ministerstvo zahraničných vecí USA) vo Washingtone, D. C. (1957 – 1959, 1961 – 1965), kde pôsobil aj ako francúzsky a španielsky tlmočník pre prominentných frankofónnych a hispanofónnych hostí americkej federálnej vlády. V roku 1966 získal licenciát z porovnávacieho práva na George Washington University. Od roku 1967 až do odchodu do dôchodku v roku 1974 sa venoval výlučne akademickému pôsobeniu. Stal sa profesorom európskych dejín a medzinárodných vzťahov najprv na Saint John's University v Queens (New York) a napokon na Georgian Court College v Lakewood (New Jersey). J. A. Mikuš je jedným z mála Slovákov v zahraničí, ktorí pôsobili na vysokoškolských katedrách.

Počas celej svojej životnej dráhy bol aktívnym členom mnohých odborných, politických a národných organizácií, v rámci ktorých zastával rôzne funkcie. Roku 1970 sa stal J. A. Mikuš spoluzakladateľom Svetového kongresu Slovákov.

Po smrti svojej manželky Renée, ktorá zomrela 30. dcembra 1991 vo Washingtone, sa vrátil na Slovensko do svojho rodiska.

Počet bibliografických jednotiek – monografií, rozpráv, príspevkov, článkov a prekladov Jozefa A. Mikuša – prevýšil niekoľko stoviek. Popri vedeckej práci sa venoval aj publicistike. Ani prvý, ani druhý zväzok *Slovenskej bibliografie v zahraničí,* ktoré vydal Slovenský ústav v Ríme roku 1967 a 1977, nezaznamenal jeho tvorbu, najmä články v úplnosti. Bola veľmi rozsiahla a dnes ju už len veľmi ťažko možno zreštaurovať. Mikušova personálna bibliografia čaká na zostavovateľa. Zachovať, zmapovať, zhromaždiť a sprístupniť príspevky, ktoré vytvorili slovacikálni autori v zahraničí, zostáva trvalou úlohou „národnej knižnice Slovenska a Slovákov“ – či už je v Matici slovenskej, alebo samostatná – a to aj napriek tomu, že pre tento zámer nenachádza v súčasnosti ani primeraný záujem, ani potrebné prostriedky, čím naše národné dedičstvo nenávratne stráca podstatnú časť zo svojej tvorby.

Tu spomeňme tituly jeho najdôležitejších monografií, ktoré vyšli buď vo francúzštine, alebo po anglicky, prípadne po nemecky:

La Slovaquie – individualité politique de l'Europe Centrale [Slovensko – politická individualita strednej Európy]. Paris, 1951.

The Tree Slovak Bishops (P. Gojdič, J. Vojtaššák, M. Buzalka): *Their Struggle for God and Slovakia until their Condemnation by the Communists in 1951* [Traja slovenskí biskupi (P. Gojdič, J. Vojtaššák, M. Buzalka): Ich boj za Boha a Slovensko až po ich odsúdenie komunistami v roku 1953]. Passaic, 1953.

La Slovaquie dans le drame de l'Europe (Histoire politique de 1918 a 1950) [Slovensko v dráme Európy 1918 – 1955]. Paris, 1955.

Slovakia – A Political History 1918 – 1950 [Politické dejiny Slovenska 1918 – 1950]. Milwaukee, 1963.

Pride in Slovak Origin [Hrdosť na slovenský pôvod]. Cleveland, 1971 a 1973.

Unterschiede zwischen Tschechen und Slowaken [Rozdiely medzi Čechmi a Slovákmi]. Zürich, 1973.

Slovakia and the Slovaks [Slovensko a Slováci]. Washington, D. C., 1977.

Slovakia – Misunderstood History [Neporozumené dejiny Slovenska]. Stone Creek, 1979.

My marriage with Renée. Turčiansky Sv. Martin 1994

Beyond Deterrrence – From Power Politics to World Public Order [Čo po zastrašovaní – Od politiky moci ku svetovému verejnému poriadku]. New York – Bern, 1988.

La Slovaquie: la vérité sur son histoire [Pravda o dejinách Slovenska]. Toronto, 1991.

La Slovaquie: une nation au coeur de l'Europe [Slovensko, štát v srdci Európy]. Lausanne, 1992.

Slovakia : A Political and Constitutional History: With Documents [Politické a ústavné dejiny Slovenska: S dokumentmi]. Bratislava, 1955.

Okrem jeho dvoch kníh *Slovensko v dráme Európy* a *Čo po zastrašovaní – Od politiky moci ku svetovému verejnému poriadku,* doteraz po slovensky nevyšla nijaká z jeho odborných monografií – nepáčia sa ani „štátotvorným hejslovákom“, donedávna oddane slúživším prísere komunizmu, ani „štátoborným demokratom“, upísaným podvojným modlám „Veľkého Architekta“ a dúchajúcim do vyhasnutej pahreby čechoslovakizmu.

Publikoval aj svoje spomienky, ktoré, na rozdiel od odborných monografií, našli vydavateľov aj na Slovensku:

Pamäti slovenského diplomata. Middletown, PA 1978; Turčiansky Sv. Martin 1998.

V krážoch dediny. Middletown, PA 1968; Turčiansky Sv. Martin 2001.

My marriage with Renée. Turčiansky Sv. Martin 1994.

Môj život s Renée. Bratislava 2002.

Jozef A. Mikuš, je nositeľ veliteľskej hodnosti Radu Izabely Katolíckej Španielskeho kráľovstva, laureát Pokála Andreja Hlinku Ústredia slovenského katolíckeho študentstva (ÚSKŠ), laureát Zlatej cyrilometodskej medaily Ústredia slovenských katolíckych intelektuálov (ÚSKI), čestný člen Slovenského ústavu, nositeľ najvyššieho štátneho vyznamenania Slovenskej republiky Pribinovho kríža I. triedy „za celoživotné dielo v oblasti boja Slovákov za štátnu samostatnosť“.

Životná púť „spolutvorcu moderného Slovenska“* Jozefa A. Mikuša je púťou pokolenia, ktoré slovenskí otcovia a slovenské matky splodili pre Slovensko, ale ktoré Slovensku nemohlo plne slúžiť. Jeho generáciu, ktorá sa narodila ešte pred prvou svetovou vojnou, sformovalo na troskách rakúsko-uhorskej monarchie zrodivšie sa versaillské Česko-Slovensko, rozpad a zánik ktorého zažila na vlastnej koži, rovnako ako zažila vznik, existenciu a zánik prvej Slovenskej republiky, mocenské obnovenie a zánik jaltsko-postupimského Česko-Slovenska a napokon obnovenie a vznik druhej Slovenskej republiky. Jeho generační súputnici zažili na Slovensku dve svetové vojny, deväť pápežov, dvoch monarchov, troch českých prezidentov, prvého slovenského prezidenta, jedného samozvaného českého prezidenta, ktorý predošlého, slovenského, dal obesiť a připravil miesto pre piatich robotníckych prezidentov-diktátorov, potom zase českého prezidenta-disidenta a napokon troch prezidentov Slovenskej republiky. A sedem politických režimov: c.-k. monarchiu, Masarykovu demokraciu, Tisov korporatívny autoritatívny štát, Benešovu pseudodemokraciu, ľudovú demokraciu Gottwalda a jeho nástupcov, Havlovu demokraciu a tucet rokov slovenskej demokracie, či hrania sa na demokraciu. Zažiť, skúsiť a prežiť také monštruózne -izmy, akými bol v Európe fašizmus, nacizmus a komunizmus, ktorých spoločným menovateľom bol marxizmus, mohli len ľudia pevne zakorenení v kresťanstve, v tom kresťanstve, ktorému postsocialistický moloch, zvaný Európska únia, nevie a nechce prísť ani len na meno, a z našej domoviny chce vyplieniť tisícstoročné „dedičstvo otcov“: vieru v Boha a lásku k svojeti.

Životné ideály Jozefa A. Mikuša v tom najplodnejšom veku skalil „víťazný február“, dobrovoľné vyhnanstvo, exil. Nebol sám, nebol jediný. Bol jedným z rojnice. Akú silnú vôľu, akú hlbokú vieru, aké pevné presvedčenie museli mať Jozef A. Mikuš a tí jeho generační druhovia, ktorí dosiahli plnosť života? Kde sú žriedla, v čom pramenilo ich odhodlanie? V službe bratom a sestrám – v železných kruhoch slovenskosti. *„Štít bezbranných je Boh a česť!“* zvolal v roku 1968 básnik Gorazd Zvonický vo svojich „výkrikoch pri invázii“.

Náš národ prešiel úskaliami dejín len preto, lebo veril v Boha, bránil pravdu, právo a spravodlivosť, lebo koval železné kruhy slovenskosti.

Zlatou niťou života Jozefa A. Mikuša je táto vedomá príslušnosť v reťazci služby bratom.

Keď vzdávame poslednú poctu Jozefovi A. Mikušovi, mužovi práva, pravdy a spravodlivosti, vzdávame úctu všetkým slovenským mužom a ženám, ktorí práve v tej „službe bratom a sestrám“ utkali „zlatú niť“ našej slobody, keď vo vyhnanstve, v žalároch, na šibeniciach vydávali svedectvo o pravde, svedectvo vedomej príslušnosti k železným kruhom slovenskosti.

Keď Jozef A. Mikuš v roku 1948 utekal zo Slovenska, utekal, aby si zachránil holý život. Bez manželky Renée, bez jednoročnej dcérky Isabelle. Odchádzal s rozhodnutím vrátiť sa domov. Z jeho celoživotného života i diela vieme, že sa zamýšľal nad tým, ako vrátiť nášmu národu stratenú dôstojnosť, ako prinavrátiť Slovensku slobodu a štátnu samostatnosť, ako nastoliť v našej domovine demokraciu. A v hĺbke jeho srdca možno ležala rečnícka otázka: „Vrátim sa ešte?“

Slováci si pripomínajú 1. január 1993, pamätný deň nášho národa, ktorému predchádzal 17. júl 1992, 17. november 1989, 30. december 1977, 30. október 1968, 17. apríl 1947, 14. marec 1939, 6. október 1938, 4. máj 1919, 30. október 1918, 27. október 1907, 4. august 1963, 6. – 7. jún 1861, 19. september 1848. Slovensko je opäť na mape Európy. Je slobodným štátom, samostatnou republikou, lebo väčšina Slovákov si konečne uvedomila pravdivosť Štúrových slov, ktorý už pred poldruhastoročím svojim rovesníkom vštepoval do mysle, že na to, *„aby sme mohli obsadiť a zaujať miesto, aké nám podľa našich síl a schopností patrí, musíme sa raz navždy vymaniť spod neznesiteľného cudzieho jarma a získať si štátnu samostatnosť, lebo národ, ktorý je v otroctve, ruky má poviazané, ducha stiesneného a naveky ho ohrozuje nebezpečenstvo, že prvej či neskoršie zahynie“* Splnil sa nielen sen Jozefa A.

Mikuša, ale aj túžba všetkých poctivých Sloveniek a Slovákov ísť *„verní sebe, svorne napred“*, teda ísť samostatným svojským životom slovenským.

Som rád, že sa aj on dožil chvíle, keď sa začína napĺňať zmysel slovenských dejín, čo nie je nič inšie než *„túžba po spravodlivosti“*. Pre neho a pre mnohých nás, ktorí sme žili v dobrovoľnom vyhnanstve, lebo sme odmietali slúžiť svetu klamstva, nenávisti a triedneho boja, borba za obnovu ľudskej dôstojnosti Sloveniek a Slovákov a štátnej samostatnosti Slovenska sa stala zmyslom života. Povedané Danteho slovami: prišlo i jemu zanechať všetko, čo ľúbil *„s najvrelším citom“* Aj z Jozefa A. Mikuša sa stal beženec, *„človek-milión“*, ktorý okúsil, *„jak chutí chlieb z cudzích rúk“* i *„ako sa stúpa po schodoch, kde si nevítaný“* On sám najlepšie vie, a s ním i všetci tí, ktorých strašidlo komunizmu zbavilo práva na vlastnú tvár, na slovenský domov, že nebol ani prvým, ani posledným...

Je to jeden z okamihov, keď si človek uvedomuje, či vie, čo je to zázrak. Áno, je to mimoriadny Boží dar: vyhnanci sa vracajú domov, beženci lámu pútnické palice, o ktoré sa opierali cestou Adventom. Jozefovi A. Mikušovi Všemohúci preukázal svoju lásku, lebo len jeho vyvolenci môžu zaživa uzrieť Eden. Áno, toto je deň, čo učinil Pán!

Vrátil sa. Vrátil sa domov. Vrátil sa na Slovensko. Vrátil sa do Krivej. Nie je to viac tá krajina, ktorú opúšťal. Zmenilo sa Slovensko. Zmenili sa aj Slováci. Odísť bez nádeje na návrat je bolesť, tú pozná len beženec. *„Vrátil sa medzi svojich, a svoji ho nepoznali“* – je biblická skúsenosť, ktorú pozná zase len beženec. Beženec, ktorý zažil, dožil sa a zostal… zotrval na svojom.

Oravec Jozef A. Mikuš sa vrátil domov, aby spočinul v rodnej zemi… A s iným veľkým Oravcom-vyhnancom Rudolfom Dilongom hovorí:

„Verný som otcovizni ostal,
nepovie nikto, že som zradil,
úbohé vyhnanstvo som dostal,
cvendžiaci groš som nehromadil,
aby som ho do futra zašil,
tvoj sen o tebe, Slovensko,
som ziskom nezaprášil.“

Slováci na Slovensku zažili komunistické *Peklo,* Slováci v zahraničí žili v emigrantskom *Očistci.* Čaká nás dilongovsky otvorené *Nebo.*

Na Vianoce roku 1992 Jozef A. Mikuš náhle stratil svoju manželku. Madame Renée. Jej hlas, jej ľudská prítomnosť zostali pre neho už iba dávnou spomienkou. Už nikdy nebudú v Krivej spolu počúvať vtáčí spev, šum stromov, žblnkot bystrej vody, či nežné tóny oravských trávnic... Avšak ani táto strata Jozefa A. Mikuša nezlomila, neotriasla, ani nezmenšila tempo jeho práce a škálu jeho činnosti.

I jemu žalmista predpovedal: *„Poď, verný a dobrý sluha, vydal si krásne svedectvo o pravde, vstúp do radosti tvojho Pána!...“*

Jozef A. Mikuš mal i má na Slovensku i na celom svete mnoho priateľov, ktorých si získal šľachetnosťou svojho ducha, nezištnou rodoláskou, vľúdnosťou a láskavosťou voči každému, ochotou pomáhať. I ja som jeden z nich.

Jozef A. Mikuš i my, jeho priatelia, vieme, že prínos jeho diela pre celé slovenské národné spoločenstvo plne pochopia a docenia azda len budúce pokolenia Sloveniek a Slovákov, ako to výrečne predpovedal jeho súbeženec pozemským Adventom, básnik Mikuláš Šprinc:

„My sa pominieme, ale ideály krásy, pravdy, dobra, spravodlivosti, ktorým sme žili, ostanú. Pri konečnej žatve nájdu anjeli aj naše snopy a zhromaždia ich do stodoly Božej. ... Robili sme všetko z lásky a za lásku sa neplatí.“

Nech dnešné uloženie telesných pozostatkov Jozefa A. Mikuša do cintorína v Krivej je sviatkom viery. S celou krivianskou pospolitosťou, s celým slovenským národom o slobodu a štátnu samostatnosť ktorého sa pričinil, všetci, doma i v zahraničí, hovoríme so svätým Hieronymom: „Je veľkou bolesťou, že sme ho stratili, ale my Ti, Pane, vďačíme za to, že si nám ho dal, vlastne, že nám ho stále dávaš, pretože

POLEMIKA

Benešove dekréty

Ako a prečo došlo k vydaniu Benešových dekrétov a čo im predchádzalo.

Prvú svetovú vojnu centrálne mocnosti Nemecko a Rakúsko–Uhorsko prehrali a pristúpili na ukončenie vojny na základe Wilsonových 14 bodov, že povojnové usporiadanie Európy sa uskutoční na základe samourčovacieho práva národov, na etnickom princípe. Na mierovej konferencii vo Versailles československá delegácia vedená Benešom uistila Dohodové mocnosti USA, Veľkú Britániu a Francúzsko, že po rozpade žalára národov Rakúsko-Uhorska vzniknutý viacnárodný štát, na ktorého teritóriu sa ocitli vedľa seba Česi, Nemci, Moravania, Slováci, Maďari a Podkarpatskí Rusíni, bude vybudovaný na spolkovom princípe, podľa kantonálneho vzoru Švajčiarska. Na základe Wilsonových 14 bodov si sudetskí Nemci v októbri 1918 ustanovili zemské vlády v oblastiach, kde viac ako 90% obyvateľov tvorili Nemci a vyhlásili toto teritórium za súčiastku Nemeckého Rakúska. Vláda Rakúskej republiky vo Viedni 22. 11. 1918 zákonom stanovila „rozsah, hranice a vzťahy štátneho územia v Nemeckom Rakúsku“. Zákon sa vzťahoval aj na sudetské územia v severných a západných Čechách (Nemecká Bohemia). České vojsko sudetské územie obsadilo. Štátna rada Nemeckého Rakúska v decembri 1918 navrhla plebiscit na celom území obývanom Nemcami, na ktoré si činila nárok č-s. vláda. Vlády spojencov návrh zamietli, len americká vláda začiatkom roku 1919 vyslala vedeckú delegáciu pod vedením prof. Archibalda Coolidga, ktorá navrhla pripojiť toto územie k Nemeckej ríši a Nemcom, ktorí zostanú v Česku, poskytnúť kultúrnu autonómiu. Všetky odborové organizácie na sudetskom území na čele so sociálnodemokratickou stranou vyzvali 4. 3. 1919 na generálnu stávke a mierovú masovú demonštráciu. V ten deň sa zišiel vo Viedni nemecko-rakúsky parlament. Volieb sa chceli zúčastniť aj sudetskí Nemci, čo im znemožnili. V mnohých sudetských mestách české vojsko do demonštrantov strieľalo, čo si vyžiadalo 54 ľudských životov a stovky zranených.

Versaillská mierová zmluva z 28. 6. 1919 a St.Germainská zmluva z 10. 9. 1919 pririekla sudetské územie k ČSR a súčasne St. Germainskou zmluvou víťazné mocnosti uzavreli s ČSR zmluvu, ktorá mala zaistiť práva jednotlivým národnostným menšinám. Beneš ako minister zahraničných vecí ČSR sa na mierovej konferencii písomne zaviazal, že č-s. vláda má v úmysle „vytvoriť z ČSR niečo na spôsob Švajčiarska“. To znamená, že ČSR bude národnostne rôznorodým štátom, v ktorom práva jednotlivých národností budú zaručené zriadením kantónov (zemí) s vlastnou ďalekosiahlou právomocou.

Sľub daný spojencom nový režim neuskutočnil, lebo namiesto spolkového viacnárodnostného štátu vznikla unitárna Československá republika, keď dňa 19. 2. 1920 tzv. Revolučné národné zhromaždenie, neutvorené zo slobodných volieb, ale vymenované zo starostlivo vybraných osôb, schválilo „Ústavu Československej republiky“ ako štátu „jednotného národa československého“, ktorý nikdy neexistoval, (lebo existovali len Česi, Moravania, Slezania a Slováci, v nijakom prípade nie „čechoslováci“).

Túto ústavu nikdy neschválil plebiscit a ani ju nepotvrdilo Národné zhromaždenie, zvolené v slobodných a demokratických voľbách.

V tomto zhromaždení Nemci, Maďari, Rusíni, a Poliaci nemali zastúpenie a Slováci spočiatku mali len 41 (Vavrom Šrobárom vymenovaných) a neskôr 55 poslancov (namiesto 70, koľko im patrilo podľa počtu obyvateľstva, pričom z tohto počtu Slovensko zastupovali aj Česi Edvard Beneš, Alice Masaryková, Jaroslav Vlček, Rottnágel, Msgr. Kolísek).

> *NIČ NIE JE DEFINITÍVNE VYRIEŠENÉ, ČO SA NEVYRIEŠILO SPRAVODLIVO.*
> ABRAHÁM LINCOLN

Preambula Ústavy sa začínala so slovami: „My národ československý“, názov štátu sa deklaroval ako Československá republika, hoci vo Versaillskej a St. Germainskej zmluve bol nový štát zaprotokolovaný ako Česko-Slovensko a pod týmto názvom nový štát uzavieral zmluvy, mal vytlačené poštové známky, kolky, okolkované staré rakúsko-uhorské obeživo (peniaze), udržiaval pod týmto názvom diplomatické styky, mal štátne a administratívne pečiatky atď. Ústava sa zmieňovala iba o národe „československom“, ktorý v skutočnosti neexistoval, a nie o národnostiach, ktoré v tomto štáte skutočne žili, čím mal vzniknúť dojem, že ČSR je len národný štát „Čechoslovákov“.

Túto fikciu, hlásanú Benešom na mierovej konferencii, vyvrátilo sčítanie ľudu v ČSR roku 1921, ktoré dokázalo, že ČSR je štát s viacerými národnosťami. V ČSR žilo: 6,7 mil. Čechov, Moravanov, Slezanov a Moravských Slovákov, 3,1 mil. Nemcov (prevažne na sudetskom území), 2 milióny Slovákov, 0,7 mil. Maďarov, 0,5 mil. Podkarpatských Rusov –Rusínov, 0,3 Židov a 0,1 Poliakov.

Bývalý britský ministerský predseda a jeden z tvorcov mierovej zmluvy vo Versailles David Lloyd George o ČSR vo svojich pamätiach napísal, že je to, citujem: „Umelý výtvor predovšetkým francúzskej, imperialistickej, protinemeckej, diplomacie. Dokumenty, ktoré nám na rozhodnutie predložili, boli falošné a naše rozhodnutie sa preto zakladalo na falzifikátoch“. Kongres USA Mierovú zmluvu nikdy neratifikoval.

Hoci čl. 134 č-sl. ústavy zakazoval akýkoľvek druh násilného odnárodňovania, vedenie č-s. štátu vytrvalo uskutočňovalo protinárodnostnú politiku. A to tak voči štátotvornému slovenskému národu ako aj proti nemeckej, maďarskej, rusínskej a moravskoslovenskej a poľskej národnosti.

Tak Nemci v Národnom zhromaždení spočiatku nemali svojich zástupcov, sudetonemeckých štátnych zamestnancov prinucovali posielať svoje deti do českých škôl, školy im zatvárali, nemecké priemyselné podniky v Sudetoch (ktoré v Česku boli vo väčšine) dostávali zákazky len v prípade, že zamestnajú a prisťahujú sa na sudetské územie istý počet Čechov, sudetonemecké firmy sa museli podieľať na počešťovaní sudetského územia, keď chceli dostať zákazky. Zhruba z 500 000 v ČSR nezamestnaných 400 000 bolo sudetských Nemcov, skoro každý druhý otec rodiny bol bez práce. Pozemková reforma slúžila na počešťovanie, štátne podniky na sudetskom území zamestnávali prevažne Čechov atď.

Slovensko malo v ČSR vazalské koloniálne postavenie, zdôraznené v Ottovom obchodnom slovníku (II. Vydanie, 1925, str. 1217): „ Slovensko bude naši koloniální zemí. Je mylným názorem, jako by snad koloniální země nesměla s mateřskou hraničit. Příkladem je Rusko se Sibiří“. Celá verejná správa, v hospodárskej, politickej a vojenskej oblasti personál bol z 98% v českých rukách, Slováci sa museli vysťahovať za prácou. Obdobne, ba ešte horšie to bolo na Podkarpatskej Rusi. Niet sa prečo diviť, že tak Nemci ako aj Slováci a Rusíni sa dožadovali národných práv, autonómie. Veľká Británia preto vyslala do ČSR lorda Runcimana, aby hľadal riešenie sudetskej otázky a dospel k rovnakému záveru ako r. 1919 Coolidge, že Sudetskí Nemci patria do Nemecka.

Osud sudetských Nemcov vyriešila Mníchovská dohoda. Ňou Veľká Británia, Francúzsko, Taliansko a Nemecko skorigovali výsledky prvej svetovej vojny a sudetské územia pričlenili k Nemecku.

Slováci si vynútili autonómiu a keď ani za autonómie nemali v republike rovnoprávne postavenie, vytvorili si vlastný štát. Obdobne urobili Podkarpatskí Rusi. Najprv vyhlásili autonómiu, potom, majúc menej šťastia ako Slováci, ocitli sa v maďarskom područí.

Česká a slovenská politická reprezentácia vydanie Benešových dekrétov odôvodňuje tým, že Nemci, Slováci, Maďari a Podkarpatskí Rusi rozbili Československú republiku. Ak si toto tvrdenie rozmeníme na drobné, previnili sa teda iba tým, že sa dožadovali samourčovacieho práva.

Pokiaľ ide o územie Sudet, Česi sa opierajú o skutočnosť, že toto územie bolo súčiastkou českého kráľovstva. Áno, lenže toto kráľovstvo nebolo vybudované na etnickom princípe, ale na rodovom, dynastickom základe a Nemci neprišli na územia obývané Nemcami v Česku a na Slovensku ako dobyvatelia, ale na pozvanie kráľov, aby obsadili neobývané územia a na tomto území nepretržite žili vyše 800 rokov.

Platnosť Benešových dekrétov odôvodňujú výsledkami druhej svetovej vojny, ktoré v nemeckom a maďarskom prípade znamenalo zbavenie občianskych práv a plošné vyhnanie vyše 3 miliónov občanov z vlasti, v ktorej sa narodili a ich predkovia stáročia žili, v slovenskom prípade násilné včlenenie do druhej ČSR. Benešova administratíva sa z Londýna vrátila s návrhom z jedného milióna dospelého obyvateľstva mužského pôvodu Slovenska postaviť 800 000 občanov pred ľudové súdy za to, že boli členmi legálne existujúcej (aj za bývalej ČSR) Ľudovej strany, neskôr premenovanej na Hlinkovú slovenskú ľudovú stranu. Aj keď sa im tento zámer celkom nepodarilo realizovať, zbavili 457 314 občanov volebného práva, nepovolili národne orientovanú stranu, a preto Slováci boli prinútení voliť menšie zlo, Demokratickú stranu vedenú evanjelikmi, ktorá mala nepatrnú podporu v národe a vďaka vyše 800 000 hlasov slovenských katolíkov získala 999 622 hlasov. Beneš až do smrti slovenský národ neuznával.

Pokiaľ ide o oprávnenosť vydávať dekréty, treba skúmať, či emigrant Edvard Beneš mal na to oprávnenie. Beneš po debakli vlastnej politiky, po tom, ako si od Francúzska a Veľkej Británie objednal nátlak súhlasiť s odstúpením sudetských území Nemecku (za čo ho mali potrestať za velezradu), vzdal sa 5. 10. 1938 dobrovoľne prezidentského úradu. Národné zhromaždenie ČSR vyše 3/5 väčšinou zvolilo za nového prezidenta JUDr. Emila Háchu, ktorému Beneš k zvoleniu blahoželal listom. Beneš v rozhlasovom prejave k národu vyhlásil (sám som ho počul!), že sa vzdal dobrovoľne. Potom odletel do Anglicka, kde mu nepovolili vyvíjať politickú činnosť. Vystupoval ako súkromná osoba, nikde netvrdil, že bol k demisii prinútený. Ešte ráno 15. marca 1939 po zriadení Protektorátu Čechy a Morava chytrácky mlčal. Ozval sa až keď sa dozvedel o negatívnej reakcii v USA na obsadenie Čiech a Moravy Nemeckom a dňa 16. 3. 1939 telegramom zaslaným Rooseweltovi, Chamberlainovi, Daladierovi a generálnemu

tajomníkovi Spoločnosti národov v Ženeve protestoval proti likvidácii ČSR. Podpísal sa ako bývalý prezident (exprezident) Československa. Roosewelt mu poslal povzbudivú odpoveď, Chamberlain iba potvrdil príjem, Sovieti mu poslali text protestnej nóty odsudzujúcej nemeckú okupáciu Čiech a Moravy, Daladier a generálny tajomník Spoločnosti národov Avenol na telegram vôbec neodpovedali. Keď sovietsky delegát Majskij chcel na 105 zasadnutí Spoločnosti národov v Ženeve prečítať Benešov telegram, generálny tajomník Avenol mu odobral slovo s odôvodnením, že telegramy súkromných osôb nepatria na program zasadnutia. V tom Avenola podporoval aj vedúci britskej delegácie lord Halifax. Rada odmietla o proteste rokovať s odôvodnením, že protest nebol predložený vládou, ale „ súkromnou osobou“. Väčšina rady prijala toto stanovisko. Beneš sa potom presťahoval do USA, kde prednášal na univerzite a vyčkával, ako sa vyvinie medzinárodná situácia. Keď vypukla 2. svetová vojna, objavil sa ako bájny vták Fénix na politickej scéne, vyhlásil sa za vedúceho čs. odboja proti Nemecku. 24. 6. 1940 britská vláda, ktorá ako jediná v danej chvíli stála proti Nemecku, uznala dočasnú „československú“ vládu v exile, ale zatiaľ sa nevyjadrila v tom zmysle, že uznáva aj kontinuitu prvej republiky v jej predmníchovských hraniciach. Benešovi to nijako nebránilo v tom, aby túto kontinuitu vyhlásil sám. Hneď v prvej vete sa označil za prezidenta a všetko, čo sa udialo po Mníchove, vyhlásil za neplatné.

Z právneho hľadiska je toto jeho tvrdenie dodnes sporné, pretože Beneš v tom prejave povedal i toto: „Pro nás právně není mého odchodu z úřadu a vlasti“. Tým anuloval svoju abdikáciu z 5. 10. 1938 i Háchovu voľbu za prezidenta, a koniec koncov i to, že nejaký čas sa podpisoval, i vo svojich listoch západným štátnikom, ako „bývalý (exprezident) prezident Československa“.

Z tohto nového právneho pohľadu vzniklo i dočasné československé zriadenie, koncipované Benešovými právnikmi v Londýne, kde inštitút prezidenta republiky bol považovaný za vopred daný a konštantný. Toto zriadenie tiež priznalo prezidentovi republiky moc zákonodarnú. Táto právomoc nezodpovedala česko-slovenskej ústave z r. 1920 a bola základom asi 150 dekrétov „prezidenta“ Beneša.

Beneš sa „až“ ako prezident odvoláva, že k demisii bol prinútený násilím. Potom vymenoval tzv. Štátnu radu, ktorú Ústava ČSR z r. 1920 nepoznala. Tá ho vo funkcii „prezidenta“ potvrdila.Nato poveril Msgr. Šrámka vytvorením exilovej vlády a podľa toho, ako sa vyvíjala v jeho prospech situácia na frontoch, pritvrdzoval svoj postoj a stupňoval svoju nenávisť voči Nemcom, Slovákom a Maďarom.

Benešove dekréty sú nemorálne, neetické, sú aktom Benešovej pomsty, bezprávím a v právnom poriadku Zjednotenej Európy nemajú miesto, lebo kolektívne trestajú bez preukázania viny a boli by precedensom, že možno beztrestne, podľa ľubovôle vyhnať občanov z vlasti, lebo uplynutím času sa tieto zločiny sami zahladia, stanú sa minulosťou, budú mŕtve.

Princíp kolektívnej viny bez preukázania previnenia je vysoko nehumánny, neetický, odporuje všetkým normám, Charte ľudských a občianskych práv, Charte OSN, ľudskosti a spravodlivosti. Odsun nemeckého obyvateľstva zo Sudet a zo Slovenska dokonca vykonali nad rámec záverečnej správy z Postupimskej konferencie z 2. 8. 1945, pričom odsun sa mal vzťahovať len na Nemcov, ktorí sa do tzv.ČSR prisťahovali po 15. 3. 1939.

POLEMIKA

Znova o Proglase

V 5. čísle Kultúry (z 9. marca 2005) napísal Šimon Ondruš rozsiahlu recenziu na novú knihu a nazval ju Proglas v novom šate. Šimon Ondruš je spoluautorom tohto diela, a tak je viac ako neobvyklé, že sa púšťa do recenzie diela a nenechá to na iných, ktorí stoja mimo a môžu o ňom písať „sine ira et studio“.

Ako úvod do recenzie predoslal didaktizujúcu časť o staroslovienskom jazyku a pokarhal všetkých, ktorí nenáležite používajú termín „staroslovenčina a staroslovienčina“, pričom ohraničuje, ktorý termín kedy možno použiť. Sám však zistil, že ani on sa nepridŕža svojho kánonu, pričom ho porušil už v spomenutom diele, a ako malý chlapec sa vyhovára na redaktorku. Zabudol pritom upozorniť, že v prameňoch niet ani najmenšej opory pre takéto striktné rozdelenie a je len vecou dohovoru a prijatia úzusu, aký termín bude veda v svojich prácach používať. Vzhľadom na doterajšiu prax, jednotného názoru a používania sa veru v dohľadnej dobe asi nedožijeme.

V ďalšej časti sa recenzent venuje vlastnému Proglasu a navrhuje ho nazývať „predspev“. Je to užitočné, lebo recenzent doplňuje to, čo opomenul ako autor. Dobré je pripomenúť, a čitatelia by to isto uvítali – ako vede takmer sto rokov trvalo rozpoznať rytmický charakter textu a ako tvrdo zápasila o preukázanie Konštantínovho autorstva. Veď ak sumujeme to, čo sa nám zo staroslovienskej spisby zachovalo, potom je to jediný pevnejšie doložený poznatok o tom, že Proglas je skutočne jediným dielom, o ktorom môžeme povedať, že ho Konštantín napísal v staroslovienskom jazyku.

Šimon Ondruš ďalej krátko hovorí o tom, aké vydania Proglasu, ktorý recenzuje, predchádzali. Tu čitateľa potešia mnohé folklórne vstupy recenzenta. Dozvie sa, kto z autorov a umelcov je recenzentovi priateľom, kto je „veľký“ a kto nie, prípadne kto je len „erudovaný“ , s kým a kde sa Ondruš stretol, s kým pil, a komu sa „triasla ruka“ pri držaní pohárika, kto „veľa fajčil“, ako sa tam dostala „rusistka - letkyňa“, komu Ondruš požičal nejakú knihu – (nehovorí pritom, či mu ju aj vrátili) – a pod. Je to skutočne viac ako kuriózna sebaprezentácia recenzenta a veru ani Proglas a ani jeho čitatelia z toho nič nemajú. Nespĺňa to samozrejme ani nič z „vedeckosti“, o ktorej recenzent neustále hovorí a po ktorej volá. Len úcta k staršiemu kolegovi ma k tomu vedie, aby som to nenazval „táraninkami“. Pritom len ako dovetok je poznamenané, v čom sa Vilko (myslí sa tým básnik Turčány) ako aj Milan (Rúfus) mýlia, a aký podiel na ďalších nedostatkoch má „Habovštiaková - Krošláková“ a aký zas Anna Fischerová. Rovnako sa dozvieme, že J. Zavarský sa mýli, ak našiel chyby v glagolskom prepise, lebo Ondruš to prezrel a je to „v poriadku“. Veď aj v publikácii je uvedené, že všetky odborné prepisy sa diali pod dozorom pána profesora a tým faktom sú omyly vylúčené. Samozrejme, že sa to týka aj textu na prvej strane obálky, kde vraj chýba jedno slovo.

Je pravda, že som do Proglasu nenapísal široké a vyčerpavajúce pojednanie s veľkým a erudovaným kritickým aparátom. Požiadavka usilovného zostavovateľa p. riaditeľa Drobného nekompromisne znela „do desať strojopisných strán“ a v nich širokým čitateľským vrstvám objasniť dobu, vlastnú misiu, jej prácu, a nie na poslednom mieste aj jej historický význam. Jednoducho – bolo treba dielo Konštantína a jeho brata zaradiť do historického rámca tak, aby to aj nie veľmi historicky vzdelaný čitateľ pochopil a orientoval sa v problematike doby. To však znamenalo stručne načrtnúť výsledky, ku ktorým sa dopracovala súčasná historická veda a netrápiť čitateľa názormi jednotlivých autorov. Pritom povaha vzdialenej doby a udalostí je taká, že k mnohým otázkam, ktoré nás bytostne zaujímajú, nemáme zachovaný prakticky žiadny pevný písomný či iný prameň a mnoho treba rekonštruovať len „per analogiam“. A tak: Kučera „venuje veľkú pozornosť štátnym problémom Byzancie a Veľkej Moravy“. Pochopiteľne! Len tak totiž možno zodpovedať základnú otázku, prečo z tak vzdialenej krajiny prišli k nám dvaja Solúnčania so sprievodom a s odobrením vládcu najväčšej vtedajšej ríše v Európe. Môžem čitateľa a s ním i recenzenta ubezpečiť, že neprišli ani kvôli „nosovkám či jerom“ alebo kvôli vlastnému slovienskemu jazyku. Konštantína isto inšpirovali ranokresťanské tradície východu, ale vlastná byzantská ríša nemala žiadne záujmy vo vzdialenej krajine – na Veľkej Morave. Nesusedila s ňou a nemohla ju začleniť do svojho štátu, neobchodovala s ňou a v tej chvíli nemali ani žiadneho spoločného nepriateľa, ktorý by oba štáty spojoval, či aspoň zjednocoval ich záujmy. Preto aj v byzantských štátnych archívoch, správach, či v dokumentoch nenájdeme nič o žiadnom Rastislavovi, ale ani o vyslaní misie. Ak by sa nám nezachovali oba životopisy – Konštantína a Metoda, o celej akcii nevieme vonkoncom nič.

Prečo sa teda kresťanský panovník Rastislav obrátil na veľmoc v súčasnom svete a čo od nej žiadal? List, ktorý posolstvo od neho do Carihradu nieslo (len náhodou sa od pápeža Hadriána II. dozvedáme, že už predtým bolo v Ríme) sa nám nezachoval.

Autori „Životopisov“ zrejme ešte niečo o liste Rastislavovi vedeli, lebo zhodne hovoria, že veľkomoravský panovník žiada „biskupa a učiteľa“, pričom si sťažujú, že v jeho krajine pôsobia rôzni učitelia „z Vlách, z Grécka i Nemiec“ a on chce učiteľov svojich, ktorí by v domácom jazyku vysvetľovali slovo Božie. Žiadosť o misionárov vychádza teda z oblasti cirkevno - politickej, v konečnom dôsledku štátnej. Rastislav, pôvodne dosadený na veľkomoravský panovnícky stolec franským panovníkom Ľudovítom Nemcom, v krátkej dobe upevnil svoj štát, viedol sériu úspešných vojen proti východofranskej ríši a usiloval sa zbaviť nadvlády. Okato teda vystupuje Rastislavova snaha urobiť svoju vládu nezávislou, suverénnou. Aby sa to mohlo stať, potreboval vlastnú cirkevnú organizáciu, s biskupom na jej čele. Len tak sa mohol zbaviť každodenného vplyvu bavorského episkopátu, ktorý už dokázal z Pasova vysielať aj misijných biskupov k nám a zriadiť tu archipresbyteriálnu cirkevnú správu a pri nej zrejme aj svoje učilištia. Ak chcel byť niekto v dobovej Európe uznaný za „člena rodiny kresťanských panovníkov“ a teda patriť do zväzku Universitas Christiana, musel mať svoju vlastnú cirkevnú organizáciu. Tu tkvie skutočný dôvod politicko - doplomatických aktivít Rastislava a jeho štátu.

Na druhej strane Byzancia nemohla celkom odmietnuť veľkomoravské posolstvo. Šírenie kresťanskej viery bolo priamo povinnosťou cisára a jeho dvora. Fotios, ktorý tu bol základným poradcom, zvolil takú prax, akú viedol smerom k Bulharskému štátu: najprv široká misionárska činnosť v celej krajine, až potom vlastná vyššia cirkevná organizácia. Či sa tu nepomýlil a či neoľutoval svoje rozhodnutie?; to veru neviem. Je však pevnou skutočnosťou, že Veľká Morava nedosiahla za Rastislava samostatnú cirkevnú organizáciu – provinciu. Udialo sa tak až po Cyrilovej smrti a po väznení Metoda, a teda až za vlády veľkého Svätopluka. Vtedy to však už bolo nie z Carihradu, ale z Ríma.

Čitateľ z neveľkého textu v Proglase isto pochopí, prečo som venoval pozornosť Byzancii a Veľkej Morave ako dvom štátom, lebo bez toho by k vyslaniu misie Bratov nikdy nedošlo a my by sme ani nerozumeli zložitým vzťahom vtedajšieho sveta, ktorý sa usiloval o kresťanstvo nielen ako o „vieru“, ale aj ako o civilizačný atribút každého štátu v novoformujúcej sa Európe.

Kučera vraj „nič nevie“ o vlastnej misii a nevie ani, kadiaľ sem prišla. Jozef Kútnik Šmálov vraj pripúšťa až tri cesty a podobne aj L. Havlík. K tomu treba poznamenať: po tom, ako Kútnik Šmálov i Havlík napísali svoj názor, udiala sa pozoruhodná diskusia o tejto téme. J. Cibulka v nemecky napísanej štúdii (Byzantinoslavica 26, 1965, 318-364/) zdôvodnil, že misia išla od Belehradu povodím Dunaja. Názor neprijal F. Dvorník a III. Exkurze k dielu Byzantské misie u Slovanů, (Praha 1970, s. 298 n.) odmietol Cibulkove vývody. Priniesol dobré doklady o tom, že skutočne najspoľahlivejšou spojnicou medzi Carihradom a Benátkami i Rímom bola Via Egnatia, ktorá dobre fungovala aj v 9. storočí, mala prepriahacie stanice, odpočívárne a potrebný vojenský doprovod – conductus, a to nielen na suchu ale aj na mori proti pirátom. Ako cestu, ktorou k nám prišli Konštantín i Metod, som podoprel i svojimi vývodmi:

1/ Cividalský evanjelijár je viac ako pevným dokladom o tom, že naši predkovia putovali do Ríma touto starou rínskou cestou od Bratislavy do Itálie;

2/ obaja bratia, keď po treojročnom pobyte na V. Morave sa späť vracali domov, išli tiež cez Panóniu do Benátok – zrejme teda vyskúšanou cestou, ktorou sem prišli. Pravda, nevieme pritom, kde chceli vysvätiť svojich žiakov, keďže sami nemali na to kanonické oprávnenie. Už len na okraj k recenziii: J. Kútnik - Šmálov po napísaní svojej práce „prvý učiteľ…“ sa zoznámil dodatočne aj s diskusiou medzi Cibulkom a Dvorníkom. Napísal o tom samostatný exkurz a vrátil sa k názoru F. V. Sasinka, podľa ktorého solúnski bratia prišli cez východné Slkovensko a cez Rusko. (str. 186 n.). Tento slovenský „romantizmus“ 19. stor. vari netreba komentovať.

Odkiaľ Kučera vie, že Rastislav vyhnal bavorské duchovenstvo, keď recenzent o tom nič nevie? V prvom rade vieme o tom z listu arcibiskupa Hattona, ktorý r. 900 protestoval u pápeža Jána IX., kde sa udalosť okolo franského duchovenstva spomína a mohlo to byť medzi rokmi 850 - 855, keď Rastislav prerušil diplomatické styky s východofranskou ríšou. Doklad nám poskytujú aj Fuldské letopisy (mohučské pokračovanie) k rokom 869 - 870. Ako sa vyvíjali cirkevné otázky v tejto pohnutej dobe, celkom presne neviem. K novej situácii došlo až po menovaní Metoda za biskupa, predtým za misijného biskupa (v rokoch 869 – 870).

Kučera „nevie, či v Benátkach bolo zhromaždenie biskupov… Konštantín vraj viedol dišputy len s „pilátnikmi“. V Živote Konštantínovom (kapitola XVI.) sa píše: „Keď bol Konštantín v Benátkach, zišli sa proti nemu biskupi a kňazi, i mnísi ako vrany na sokola a pozdvihli trojrečový blud… Čo k tomu dodať? Pramene si treba nielen čítať, ale aj čítať! K misijnej činnosti Metodovej je potrebné si prečítať X. a XI. kapitolu Života Metodovho ako aj iné dobové pramene, aby sme pochopili život vo veľkej cirkevnej provincii spravovanej metropolitom Metodom.

V otázke používania jazyka pri šírení kresťanskej náuky a misijnej praxi – Šimon Ondruš chce zo mňa vyrobiť priam analfabeta, lebo moje názory u „odborníkov v paleoslavistike môžu vyvolať vážne otázky.“ Nuž aspoň nakrátko: Už od dôb Alkuinových franská cirkev zdôrazňovala, aby misionári pôsobiaci v pohanských krajinách vysvetľovali zásady kresťanskej viery v domácich jazykoch. Synoda v Mohuči v r. 813 pripúšťala, aby vyznanie viery a Otčenáš tí, čo sa to nevedia naučiť po latinsky, odriekali v svojom rodnom jazyku. Oba tieto články viery totiž tí, čo pristupovali ku krstu, museli odriekať naspamäť. Že takáto prax prebiehala v Panónii a zrejme i u nás, jasne dosvedčuje dokument známy ako Frizinské pamiatky (kritické vydanie v Ljubljane 1993, faksimile v r. 1996.) V prostredí bavorského kléru boli teda do západoslovančiny preložené rôzne texty potrebné k misijnej činnosti. Kto o tom nič nevie, nech si prečíta práce prof. Isačenka, Stanislava, Paulínyho a mnohých iných slavistov. Bol to práve už Isačenko, ktorý upozornil, že spovedné modlitby zachované v Euchológiu Sinajskom sú veľmi blízke starobavorskému textu spovedných modlitieb. To všetko ukazuje, že aj bavorskí kňazi pri svojej pastoračnej činnosti u nás používali slovanský jazyk a že sám slovanský jazyk nedával jediný a najvážnejší dôvod na vyslanie Rastislavovho posolstva. Nakoniec, ono šlo najskôr do Ríma, kde skutočne asi ťažko bolo hľadať kňazov ovládajúcich nejaký slovanský jazyk. Treba si dobre prečítať bulu Hadriana II. Gloria in excelsis Deo a veci dobre porozumieme.

A nakoniec už len pohrdlivá poznámka Ondruša o Kučerovej „populárnej knihe z r. 1986. „Recenzent tu myslí na knihu Postavy veľkomoravskej histórie, ktorá vyšla v Martine už v r. 1985 (v náklade 6000 výtlačkov) a v r. 1986, čo spomína Ondruš, vyšlo už druhé vydanie. Ak sa nemýlim, práve v tých rokoch, keď vďaka politickému odmäku sme už mohli písať aj o starších slovenských dejinách, prof. Šimon Ondruš bol dekanom Filozofickej fakulty a ako vplyvná osobnosť mal možnosť, aby nám vedecké práce s takouto tematikou mohli vychádzať vo vydavateľstve SAV, no nevychádzali. Mne ako nečlenovi strany to neumožnili. Ujalo sa ma vydavateľstvo OSVETA v Martine, ktoré mohlo vydať prácu len v takom šate, v akom vyšla. A nikdy nebudem dosť vďačný môjmu učiteľovi Jánovi Dekanovi, že napísal prekrásny úvod k tejto mojej práci a umožnil tak jej vydanie. Pritom som, ako jeho „žiak“, došiel aj k iným záverom, ako on napísal v svojej stále vynikajúcej práci Začiatky slovenských dejín a Ríša veľkomoravská. Slovenské dejiny II. Bratislava 1951. Nezabudol pritom v svojom úvode pripomenúť, že vo vede to nie je nič neobvyklé.

A ešte si utilitárne pomôžem jednou vetou z tohto Dekanovho úvodu. „Celý život som sa riadil poučením svojho učiteľa, že história nie je iba vedou, ale aj umením. Som rád, že môj nasledovateľ to tak pochopil a pokračuje v tom, čo by som ešte nerád ukončil“ (Bratislava, august 1985, akademik Ján Dekan.) Citát môjho učiteľa som vybral ako reakciu na Ondrušovu recenziu, v ktorej konštatuje, že

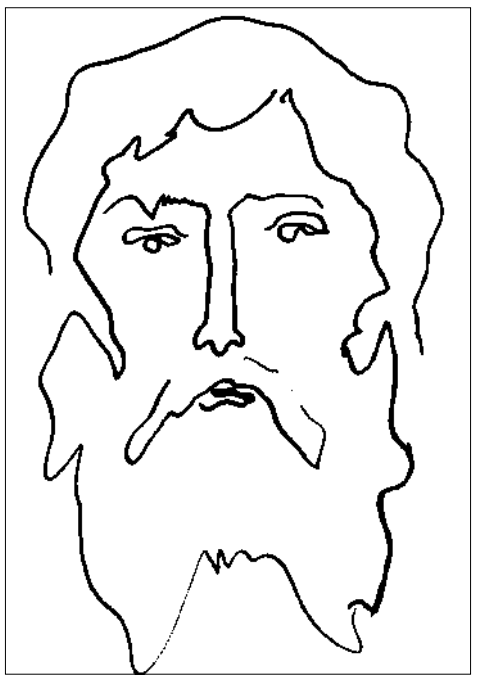

KULTÚRA
dvojtýždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. – Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41, 841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: *Július Binder* (predseda), *Anton Hlinka, Richard Marsina, Ferdinand Klinda, Tibor Kovalik (Kanada), Ján Urbánek, Vladimír Kubovčík*. – Šéfredaktor: *Teodor Križka*. – Grafik: *Alojz Tomášek.* – Hlavička: © *Stano Dusík.* – Cena jedného čísla je 20,- Sk. Polročné predplatné 220,- Sk, celoročné predplatné 440,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrosso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 – Registračné číslo 1810/97. – Nevyžiadané rukopisy nevraciame. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk – www.kultura-fb.sk
ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Starostlivosť o spisovnú slovenčinu

Slovenčina ako spisovný jazyk nemá dlhú históriu. Najprv úlohu spisovného jazyka zastávala čeština, potom Bernolákova spisovná slovenčina s prvkami západoslovenských nárečí a napokon sa stala spisovnou Štúrova stredná slovenčina. Čeština si držala svoje vedúce postavenie vplyvom Biblie. Po vzniku ČSR pôsobenie češtiny zosilnelo. Uplatnilo sa v spoločenskom a úradnom styku i pri prekladaní z češtiny a pomocou českých slovníkov aj z iných jazykov. Na spisovnú slovenčinu vplývala skutočnosť, že je veľmi nárečovo diferencovaná. V slovenčine je značný počet cudzích slov, ktorých počet neustále pribúda. Spisovná slovenčina ako reprezentant nášho národa si zaslúži našu starostlivosť a zveľaďovanie.

Uvádzame tu výber chybných výrazov, ktoré sme zistili v rozhlase a v tlači. V abecednom poradí na prvom mieste je chybné znenie a za tým správne. Keď má nesprávny výraz viac významov, číslom 1. 2. označujeme správne znenie. Týmto príspevkom nadväzujeme na podobný náš článok v Kultúre (2003, č. 21), z ktorého preberáme len niektoré chybné typy.

1. Pri domácich a zdomácnených cudzích slovách sa vyskytujú chyby v kmeňosloví a tvarosloví. Prejavuje sa vplyv nárečí a češtiny.

Nezachováva sa podoba slova, ktorá je v základom tvare: beloba - bieloba, hvezda - hviezda, mládnuť - mladnúť, modlitba: modlidieb - modlitieb, plieseň - pleseň, púzdro - puzdro, stárnuť - starnúť, zadĺženosť - zadlženosť. Podobne je chybný tvar od slovesa zohnať: zoháňať, správne zháňať. Na rod podstatného mena vplýva čeština: rada - rad (v tom rade), sál - sála, salám - saláma, varianta - variant. Nesprávne sú tvary minulého času stretnul, sadnul si. Správne je stretol, sadol si.

Niektoré zo slov s príponou -lý sú nesprávne, lebo majú mať príponu -tý: prestarlý - prestarnutý, zamrzlý - zamrznutý, zastaralý - zastaraný, zľadovatelý - zľadovatený. V slovenčine je správna prípona -dlo, nie -tko: merítko -meradlo, pľuvátko - pľuvadlo, sluchátko - slúchadlo. Za slovo hrište máme správne ihrisko, kým v slovách nástupište/nástupisko, schodište/schodisko sú obe formy správne. Namiesto formy príchodzí používajme náležité príchodiaci. Odlišný význam má dvojica prechod (prechádzanie) a priechod (miesto, kde sa prechádza).

V životných podstatných menách je v pluráli dvojaká koncovka, -i/ovia: etnografi/etnografovia, muži/mužovia. Správny je dvojtvar pri slove nebo: nebesá/nebesia. V slove gymnáziá je dlhá koncovka, lebo tu nejde o dvojhlásku.

V genitíve singuláru sú dvojtvary: roka/roku, podobne v pluráli: čaší/čiaš, čísel/čísiel, pásem/pásiem, výzev/výziev. Správna je podoba Marek: Marka, forma Mareka je nesprávna.

V lokáli je koncovka -i: v bazári, v kriminái, o materiáli, ďalej koncovka-e: kotol: v kotle, nos: na nose, svetadiel: svetadiele, alebo v neutrách na -o, -um koncovka -u: rádio: v rádiu, gymnázium: na gymnáziu. Správne sú tvary púť: na púťach (nie pútiach), šľapaj: šľapajach (nie šľapajách).

Koncovka inštrumentálu v strednom rode je -ami, nie -mi: knieža - kniežatami, vec - vecami, zviera - zvieratami. Tvar za mňou je nesprávny, správne je za mnou.

Prípona -ová sa dáva aj k cudzím priezviskám: Fábry: Fábryová. Názvy rodín sa tvoria príponou -ovci, nie -ovi: Novák: Novákovci.

2. Slová cudzieho pôvodu tvoria značnú časť slovnej zásoby slovenčiny. Čoraz viac ich pribúda. Sú nezrozumiteľné a vytláčajú z jazyka domáce slová. Istá časť sa gramaticky, pravopisom a výslovnosťou neodlišuje od domácich slov, iná časť si zachováva svoje výslovnostné a pravopisné zvláštnosti.

Pri niektorých slovách domáca výslovnosť vplývala na vonkajšiu podobu a ich výslovnosť sa zhoduje s pravopisom: Napr. bauxit, busta, dizertácia, erózia, etuda, forzýtia, jogurt, kemping, klaun a i.

Iné prevzaté slová si zachovávajú cudzí prvok vo výslovnosti alebo pravopise. Napr. písmeno c sa vyslovuje ako k: ad acta (ad akta), ad hoc (ad hok), corpus delicti (korpus delikti), curriculum vitae (kurikulum víté).

V niektorých slovách sa samohláska u vyslovuje ako ü: revue/revü, sujet/süže, surrealizmus/sürealizmus.

Zachováva sa cudzia výslovnosť spojenia dvoch samohlások ako ea/í: clearing (klíring), team (tím), ei/aj: eidam (ajdam), latinizovaná výslovnosť spojenia ae/é: historia magistra vitae (...víté), Caesar (Cézar), Scaevola (Scévola). Slová prevzaté z gréčtiny si zachovávajú výslovnosť ae: aero, v zloženinách ako aerolínie, aerotaxi.

Písmeno s sa vyslovuje ako z: Teseus (Tézeus), Hesiodos (Heziodos) alebo ako s: personal, diskusia.

Aj spoluhlásky (skupiny) sa inak vyslovujú, ako sa píšu: gi/dz: adagio (adádžo), c/č: cinzano (činzáno), g/dž: Gibraltar (Džibraltár), j/ch: junta (chunta).

Tvary genitívu plurálu mužského rodu majú na rozdiel od domácich slov krátke o v koncovke: anekdota - anekdot, antilopa - antilop, synekdocha - synekdoch.

Chybne sa používa forma Jakob, hoci máme zdomácnenú podobu Jakub. V slove Martin je kodifikovaná cudzia výslovnosť Martin (tvrdé t).

3. Vplyv češtiny sa uplatňuje pri niektorých predložkových spojeniach. Na prvom mieste uvádzame nesprávne spojenie, za ním správne, slovenské:

bez: bezo sporu - nesporne;

do: prísť do rozumu - prísť k rozumu;

k: k pitiu - na pitie; pozvať k obedu - na obed; chystá sa k odchodu - na odchod, prísť

k večeru -na večer, okolo večera; vyzvať k tancu - pozvať do tanca; k pocte zbraň na poctu zbraň; dobrý až na záver - okrem záveru;

mimo: každý deň mimo nedele - okrem nedele;

na: všetci až na jedného - všetci okrem jedného;

o: o Veľkej noci - na Veľkú noc;

po: po zásluhe - podľa zásluhy;

pre: ísť pre mlieko - po mlieko; pre každý prípad - na každý prípad; pre dnešný deň - na dnešný deň; poslať pre lekára - poslať po lekára;

s: vziať sebou - vziať so sebou; uvažovať s tým - uvažovať o tom;

u: piate kolo u voza - piate koleso na voze; u obeda - pri obede; pracuje u železnice - pracuje pri železnici;

v, vo: v dôsledku choroby - pre chorobu; vo dvoch sa to lepšie robí - dvom sa to lepšie robí;

z: smrť z hladu - smrť od hladu;

za: za prvé... - po prvé..., za rok - o rok; menovať profesorom - menovať za profesora.

4. Najviac chybných výrazov ovplyvnila čeština. Sú medzi nimi slová, ktoré vytláčajú typicky slovenské výrazy, ale aj slová, ktoré sa iba málo odlišujú od správnych slovenských. Vznikli iba hláskoslovným prispôsobením.

Ačkoľvek - hoci, hoc; akonáhle - len čo.

Báječný - rozprávkový, veľkolepý, čarovný; bázlivý - bojazlivý; bažina - močarina; blbec - idiot, sprosták, hlupák; blíž - bližšie; bortiť - 1. ohýbať, 2. boriť, váľať.

Civieť - 1. zízať, vytriešťať oči; cop - vrkoč; copatý - vrkočatý.

Častokrát - často; čiastka - 1. suma; čítavý - dobre sa čítajúci; čnosť - cnosť; čumieť 1. vyvaľovať oči; čvíkota - kvíčala.

Dárky - darčeky; dáviť sa - vracať; dielčí - čiastkový; dohadzovač - nahovárač; dopad - dosah, vplyv; dopis - list; dopisovať si - písať si; doska: pamätná doska - pamätná tabuľa; dozadu - rok dozadu - pred rokom; dráha - železnica, cesta; drť - drvina; drzý - bezočivý; ďaleko širšie... - oveľa širšie...

Fandiť - drukovať; fermež - firnajz.

Golman - brankár.

Holeň - 1. sára; holubinec - holubník; horko - horúco; hospoda - krčma; hračka: slovná hračka - slovná hra.

Chlúba - chvála; chtíč - žiadostivosť, chtivosť,vášeň.

Jazdiť električkou - chodiť električkou; jedná sa o to - ide o to; jednička - jednotka; ješitný -márnomyseľný.

Kadere - kučery; kalný - mútny; kapesník - vreckovka; karafiát - klinček; kázeň - disciplína (pracovná); každopádne - v každom prípade; kdežto - kým; kecať - tárať; kelímok - téglik; klep - klebeta; kľud - pokoj; kľudný - pokojný; koho chlieb ješ - čí chlieb ješ; kojenec - dojča; kojiť - pridájať, dojčiť; kolečko - koliesko; kolo - 1. bicykel; korúhev - zástava; kozol - cap; koželužňa-garbiareň; krabica - škatuľa; krajka - čipka; kudrlinka - brčka, kučierka; kulhavý - krívajúci; kulhavka - krívačka; k večeru - podvečer, navečer; kyselý - kyslý.

Ľadvina - oblička; líčenie - 1. opisovanie; límec - golier; listonoš - listár, poštár; los, losovanie - žreb, žrebovanie; lušteniny - strukoviny; lživý - nepravdivý, falošný.

Mäsopúst - fašiangy; milostný román - ľúbostný román.

Nahrážka - náhradka; namlsaný - namaškrtený; náprava - 1. os (súčiastka); nárt - priehlavok; naviazať, naväzovať - nadviazať, nadväzovať; nebezpečie - nebezpečenstvo; nedoslýchavý - prihluchlý; nemluvniatko - bábätko, pacholiatko; nemoc - choroba, kniž. nemoc.

Obdržať - dostať, prijať; obnášať - robiť, mať, obsahovať; obnos - suma; obtiaž - ťarcha, ťažkosť; odozva - ohlas, ozvena; odstavec - odsek; ohrožiť, ohrožovať - ohroziť, ohrozovať; ochočiť - skrotiť; okrsok - obvod, oblasť, kraj; ovšem - pravda, dozaista, isto.

Paličatý - zaťatý, hlavatý; papršlek- lúč; parez - 1. peň; pastva - paša; pastvina - pasienok; paža - rameno, pazucha; pecen (chleba) - peceň; pech - smola; perník - medovník; pikle - úklady, nástrahy; ples - bál; plevel - burina; plížiť sa - zakrádať sa; podmaslie - cmar; podnos - tácňa, tácka; pohladný - páčivý, fešácky; pohmoždiť - pomliaždiť; pochodeň - fakľa; pojednávať - rokovať, zaoberať sa; pojednávanie (súdne) - rozprava, úvaha, výklad; pokladňa - pokladnica; pokojská - chyžná; pokrčiť ramenami - pokrčiť plecami; pokynúť - kývnuť; porážať (ošípané) - zabíjať; posilovať - posilňovať; postranky - pobočky; potiaž - ťažkosť; prácny - namáhavý, ťažký; prádlo - bielizeň; prápor - zástava; prasatá - ošípané; pražce - podvaly; predať - 1. odovzdať; predčiť - prevýšiť; prekotný - prenáhlený; preplatiť - uhradiť; pritakať - prisvedčiť; pričiniť sa k tomu - pričiniť sa o to; prímluva - príhovor, orodovanie; ponurý - pošmúrny; puma 1. bomba; pašteka - paštéta; pohupávať - pokrivkávať; pravdomluvný - pravdovravný.

Rada (stáť v rade) - rad; rameno - 1. plece, 2. pazucha; krčiť ramenami - krčiť plecami; ramenatý - plecnatý; revnivosť - žiarlivosť; riadiť (auto) - viesť (auto); rmútiť - smútiť; rohlík - rožok; rozhúpať sa - rozkolísať sa, rozhojdať sa; rôzniť sa - odlišovať sa, líšiť sa; rty - pery; rys - črta; rudý - červený.

Sádlo - masť; sasanka - veternica; sať 1. cicať, 2. piť a i.; sáček - vrecko, vrecúško; savec- cicavec; sebakázeň - sebadisciplína; sebevražda - samovražda;, schátrať - ošumieť, stať sa ošarpaným; slovná hračka - slovná hra; sranda - psina; sťažovať sa - ponosovať sa; stonať - byť chorý, chorieť; strkať - sácať; stydno - hanba.

Šátek - šatka, ručník; šedý - popolavý, sivý; špalek- nátoň , klát; špatný - zlý, chybný; šraub - skrutka; štvorečný - štvorcový; švanda - figeľ, žart, pestvo.

Tento raz - raz; tisk- tlač; tkaničkašnúrka do topánok; tkáčsky stav - krosná; tláchač - táraj, tárač; topinka - hrianka; trebars - trebárs; trúchlospev - žalospev; trumpeta - trúbka; tyč - žrď.

Uderiť - udrieť; ukľudniť - uspokojiť; unavený - ustatý; unaviť - ukonať; upresniť - spresniť; utorňajší - utorkový; úžitné (umenie) - úžitková (keramika).

Varhany - organ; venčiť psa - chodiť so psom von; veškerý - všetok, akýkoľvek; viď - pravda, všakže; vinobranie- oberačka, oberačky hrozna; vyriadiť - odovzdať (pozdrav), vybaviť, vyrovnať; vrchný - hlavný, najvyšší; východzí - východiskový; vypadať - vyzerať (dobre); vyšplhať sa - vyškriabať sa; vyporiadať sa - porátať sa, zúčtovať.

Zádrhel - zaseknutie; zahájiť schôdzu - otvoriť schôdzu; záludný - zradný, zákerný; zamilovaný - zaľúbený; závod - preteky; zavrieť, zavierať - zatvoriť, zatvárať; zázvor -ďumbier; zažívať - tráviť; zbehlý - 1. skúsený, 2. zručný; zbožie - tovar; zbytok - zvyšok; zdariť sa - vydariť sa, podariť sa; zdarma - zadarmo; zdarný - úspešný, podarený; zdeliť - oznámiť; zdraviť - pozdraviť; zhostiť sa - zbaviť sa; zmija - vretenica; zošit - písanka.

Žízeň - smäd; žízniť - byť smädný; žvatlať - bľabotať, džavotať.

V ostatnom čase sa čoraz viac píše o spisovnom jazyku. Dobre že upozorňovania na chyby majú priaznivý ohlas, ale niektoré nesprávnosti sa húževnato držia ďalej. Napr. „bolkanie“ v type „Vy ste bol“ namiesto správneho „Vy ste boli“. Opakuje sa nesprávne odozva namiesto